

muistaa. Tämä on syytä ottaa huomioon, kun asioita täällä harkitaan. Olen tahtonut sanoa tämän, en millään tavalla peloitellakseni, vaan palauttaakseni muistiin sen ajan, joka silloin vallitsi. (Välihuuto) Porvaristo oli silloin myös kapinallista. Nyt ei tarvitse niitä joukkoja koota. Niitä on riittävästi porvareilla käytettävänä. Meillä on täällä harkittava, mitä me tässä kokouksessa päätämme siitä, mitä meidän on tehtävä. Tähän on jätetty puoluetöimikunnan puolesta eräs ehdotus, jonka puoluetöimikunnassa hyväksyi 5 jäsentä neljän asettuessa sille kannalle, että näitä ponsia ei tällaisenaan voitaisi hyväksyä, vaan olisi puolueuuvoston asetettava jonkinlainen valtakunta, jos se katsoo sen tarpeelliseksi. Sikäli kuin huomasin, niin toveri Kosonen teki tällaisen ehdotuksen. Pyytäisin sitä kannattamaan. Mainitsen tämän asian käsittelystä puoluetöimikunnassa. Tämän esitti toveri Keto, joka esitti sen täälläkin. Hän mainitsi, että heitä oli eilen ilta-viivällä kokoontunut muutamia puoluetöimikunnan jäseniä yhdessä neuvottelemaan tästä ponsilauselmasta. Ei siis maltettu odottaa puoluetöimikunnan kokousta. Minulla on tässä alkuperäinen paperi asiasta. Kun se kuvastaa niin selvästi mielialoja, esitän sen tässä. (Luki ehdotuksen) Tämähän merkitsisi, että me julistaisimme asian koko maailmalle. (Keto: Ei julkisuuteen) Täällä ei pysy mikään salassa. Keto lähinnä itse huomasi, että tällainen olisi vaarallista ja hän riensikin sen korjaamaan. Kun tähän ponsilauselmahan vähemmistö taholta tehtiin muutamia ehdotuksia, jotta se olisi saatu lähemmäksi yksimielisyyttä, niin niitä ei enemmistö hyväksynyt. Pyydän esittämään ne kohdat, joihin halusimme muutoksia. Ehdotuksessa, joka on jätetty, sanotaan: "Puolueuuvoston kokous samalla kun se - - - - - reskaat ja vaikeat täyttää". Esitimme lausuttavaksi: "- - - sellaisinaan mahdollisimman hyväksyä". Seuraavasta ensimmäisestä ponnesta ehdotimme poistettavaksi, mihin Kosonen täällä kiinnitti huomiota nim. sanat, "Näiden ehtojen periaatteellista hylkäämistä", joka merkitsisi rauhan tunnustelujen katkaisemista." Tätäkään ei hyväksytty eikä myöskään tämän viimeisen järkeistä sivulausetta, jossa minun käsittääkseni

aivan tarpeettomasti viitattiin vallankaappaushankkeisiin. Tuollaiseen seikkaan ei ole kiinnitettävä huomiota, kun niistä ei ainakaan mitään tiedetä. Mitä tulee sitten ehdotettuun toiseen ponneseen, niin siinäkin sanotaan "Jatkuvissa neuvotteluissa hallituksen on pyrittävä saamaan lievennyksiä". Tässä puhutaan kolmesta neljästä tärkeästä kohdasta, mutta jätetään mainitsematta eräs hyvin tärkeä kohta, nim. rajoja koskeva, Karjalan kysymystä koskeva.

Kyllä kai siinä olisi pyrittävä saamaan aikaan lievennyksiä. Jokainen käsittää, että maa-aluekysymykseen ei sos.-dem. puolueen keskuudessa voida olla kiinnittämättä huomiota. Minusta se olisi vaarallista ja haluan muistuttaa niistä tiedoista, joita Tukholmasta käsin meille aikaisemmin mainittiin. Silloin mainittiin herra Semjonovin lausuneen, että näihin lievennyksiin tulisi kuulumaan Viipuri, Saimaankanava, Vuoksenlaakso ja Värtsilä ja tukholmalaisten kommunistilehti Ny Dag kirjoi ti näihin aikoihin useampaan kertaan, ettei Neuvostoliitolle muutama kilometri maata sinne tai tänne merkitse mitään. Kuten olemme saaneet nähdä uusista ehdoista, se on merkinnyt kuitenkin äärettömän paljon, mutta unohtaa puolueen ponsissa tällainen kysymys, se olisi väärin. Neuvottelija olisi koetettava pitää vireillä, mutta yhtä tärkeätä on sanoa, että ehtoja tällaisinaa ei voida hyväksyä. ja sen vuoksi olen kannattanut sitä, että puolueuuvoston valitsema valiokunta saisi näiden esitettyjen ajatusten pohjalla ja ottaen huomioon myöskin paperissa esitetyt näkökohdat valmistaa ehdotuksensa.

T a n n e r : Minun täytyy vähän ajan päästä poistua täältä, jonka vuoksi pyysin puheenvuoroni aikaisemmin. Tämä on siitä omi-
tuinen keskustelu, että täällä ei itse menettelytapaan nähden olla
eri mieltä. Kaikki sanovat, että rauhaan pyritään, eikä kukaan
ole uskaltanut sanoa, että nämä ehdot on sellaisinaan hyväksyttävä.
Mistä me oikein riitelemme? (Välihuuto: Taktiikasta) Puolue-
toimikunnassa vähemmistöön jääneet ovat sanoneet, että jatketaan
keskustelua. Minä sanoin vain, että minä en toivo niistä mitään.
Niitä on jatkettu jo viisi kuukautta. Keto nojautui siihen, että
nämä ovat Neuvostoliiton ehdotuksia. Minä tiedän Paasikiven mielipi-
teen tarkkaan. Hän kuvittelee, että häihin voidaan saada lieven-

nyksiä. Hän nim. vakuutti, ettei Stalin eikä Neuvostoliiton hallitus jätä tätä asiaa kaatumaan esim. demobilisointiskysymykseen. Samaa hän sanoi vahingonkorvauskysymyksestä. Hän yritti parhaansa, mutta ei saanut yhtään myönnytyksiä. Paasikivi on hyvin pessimistinen luonteeltaan, on aina Venäjän ja Suomen suhteisiin nähden ollut pessimisti. Senvuoksi hän on tappiomielialan levittäjä. Nämä kaikki herrat ja rouvat käyvät joka viikko hänen puheillaan. Ehkä se oli joka toinen viikko. Pekkala luki täällä pitkän jutun, joka oli Paasikiven hallussa olevasta asiakirjasta.

Minä tahtoisin Kedolle yhteen asiaan vastata. Hän on usein ratsastanut sillä, että hän on antanut hyviä neuvoja, mutta niitä ei ole kuultu. Pyydän kysyä, kuinka Keto olisi voinut vuosi sitten saksalaisten täällä ollessa saada rauhan. Siitä ei olisi tullut yhtään mitään. Sen vuoksi koko loru rauhan solmimisesta aikaisemmin oli sula mahdottomuus.

Pekkalalle olisin halunnut lausua myös jotain, mutta hän on poistunut. Hän puhui paljon v:n 1938 kysymyksistä, mutta hän antoi yksipuolisen kuvan. Tahtoisin sanoa, että niitä keskusteluja ei käynyt virallinen Neuvostoliitto, vaan eräs lähettiläs täällä, joka sittemmin osoittautui GPU:n mieheksi. Hänen juttujaan ei voitu ottaa vakavalta kannalta ja hänen vaatimuksensa olivat silloin semmoiset, ettei kukaan v. 1938 olisi voinut niihin suostua. Silloinhan Venäjä vaati meiltä eräitä saaria y.m. Kun ajattelee mielialaa v. 1938, niin kukaan ei olisi uskonut niihin voitavan mennä.

Kun täällä on niin paljon puhuttu siitä, mitä neuvoja Ruotsista annetaan meille ja kun Ketokin siihen puuttui, niin minun tekisi mieli eräästä luottamuksellisesta paperista jotain tiedoittaa. Tässä kerrotaan keskustelusta Ruotsin ulkoministeri Güntherin kanssa. Hän on meidän lähettilällemme kertonut rauhan asiasta. Hän mainitsee, että hänen luokseen tuli Neuvostoliiton lähetystöneuvos Semjanov näyttämään Neuvostoliiton rauhanehdot. Hän oli heti sanonut Semjanoville, että hänen mielestään ei voi tulla kysymystäkään siitä, että Suomi hyväksyisi nämä ehdot. Tässä yhteydessä hän oli lähinnä kosketellut ensimmäistä kohtaa, joka käytännössä merkitsee, että Suomi ei saisi

rauhaa, vaan vaihtaisi ainoastaan sodassa puolta. Hän oli myöskin puhunut vahingonkorvausvaatimuksista, jonka hän myöskin katsoi yhtä mahdolliseksi hyväksyä. Lisäksi hän oli sanonut, että nyt esitetyt ehdot eivät ollenkaan vastanneet sitä, mitä rouva Kollontay ja Semjanov eri tilaisuuksissa olivat ilmoittaneet hänelle ja ulkoministeriön virkamiehille. Semjanov oli aluksi torjunut nämä huomautukset johon Günther oli vastannut, että tähän ei Semjanovilla ollut mitään oikeutta. Sitten oli ministeri vielä sanonut Semjanoville, että nyt näyttää siltä, ettei Venäjä pyrikään ensinkään rauhaan Suomen kanssa, sillä jos sen rauhantahto todella olisi vilpitön, olisi sen esitettävä sellaiset ehdot, jotka suomalaisilla on mahdollisuus hyväksyä. Lopuksi oli Günther pyytänyt, että Semjanov esittäisi hallitukselleen, mitä hän oli sanonut.

Sitten minut yllätti eräs kaksi päivää sitten sattunut tapahtuma saadessani sähkösanoman mieheltä, jota en koskaan ole tavannut enkä tunne, eversti Bratt'ilta, joka kirjoittelee Stockholms Tidningeniin. Hänen sähkösanomansa kuului näin: "Merkit viittaavat siihen, että englantilaisen valtion ja englantilainen opinio pian tulevat huomaamaan, että Saksasta tuleva vaara Suur-Britannialle pian on ohitse ja että venäläinen mannermaaimperialismi on ottanut Saksan paikan. Tämä voi sisältää Europalle suuren mahdollisuuden ja merkitä myöskin Suomelle mahdollisuuksia, jos Saksa voi vielä vähän aikaa kestää." En käsitä, mitä aihetta tällä minulle tuntemattomalla herralla on sähköttää, ellei hänellä ole tarkempia tietoja. Hän nähtävästi tahtoo vihjata, että odottakaa.

Kaiken kaikkiaan keskustelu on näyttänyt, kuinka hämärä tämä juttu on. Niinkuin alustavassa lausunnossani sanoin: ehdot tiedämme, mutta toista tietä emme tiedä. Sillä voi tarjoutua joku mahdollisuus. Tällä tiellä ei tarjoudu mitään mahdollisuutta.

Huttunen, Malm, Lassila, Salo.

V o i o n m a a: Tällä on kuultu minun mielestäni jokseenkin kevytmielisiä puheita tilanteesta. Minä katson, että meidän maamme on joutunut umpikujaan ja emme voi ajatellaakaan minkäänmoista oikeudenmukaista rauhaa. Me olemme onnettomuudessa, haaksirikossa ja

V o i o n m a a: Tällä on kuultu minun mielestäni jokseenkin kevytmielisiä puheita tilanteesta. Minä katson, että meidän maamme on joutunut umpikujaan ja emme voi ajatellaakaan minkäänmoista oikeudenmukaista rauhaa. Me olemme onnettomuudessa, haaksirikossa ja tällä ollaan yhtä mieltä siitä, että olemme sellaisessa tilanteessa. Meidän täytyy tässä asiassa olla sovussa, niinkuin ollaankin. Kaikki ovat yksimielisiä siitä, että olisi koetettava päästä eteenpäin. On turhaa puhua ehdottomasta antautumisesta. Se, joka on joutunut hengenvaaraan, ei ole ehdotonta antautumista, jos koettaa pelastautua siitä. Me olemme tässä tilanteessa ja käytännöllisesti en näe mitään muuta mahdollisuutta kuin että keskusteluja jatketaan. Haaksirikkoisen täytyy tarttua siihen keinoon, vaikka se on hyvin vähän lupaava. Mutta onhan jo muodollinen syy jatkaa keskusteluja, koska meille asetetut ehdot ovat selvästi aivan mahdottomat. Ja minä toivon, että hallitus menee eduskunnan edelle, jonka eduskunnan porvarillinen joukko ilmeisesti on ollut jyrkän hylkäämisen ja keskustelujen katkaisemisen kannalla oikeastaan koko ajan. On hyvä, että meidän hallituksemme siitä huolimatta on pitänyt vireillä keskustelua ja toivoa, että eduskunnan kielteisestä päätöksestä huolimatta hallitus käyttää tätä tilaisuutta sillä tavalla, ettei anna keskustelujen katketa. Mitä sitten seuraa, siitä on eri käsityksiä. En tahdo siihen puuttua. Omasta puolestani olen kyllä niiden perusajatuksen kannalla, joita toveri Pekkala on esittänyt. En näe mitään muuta mahdollisuutta. Olen vakuutettu siitä, että kuta pitemmälle siirrämme rauhantekomme, sitä huonommat ehdot saamme. Meille on tärkeätä pysyä rauhankekseluissa kiinni. Kun meillä on se moreaalinen tietoisuus, että emme ole syypäät tähän sotaan niin meillä täytyy olla toivoa siitä, että kun rauha maailmassa tulee, saamme silloin oikeuden tukea. Olen samaa mieltä Tannerin kanssa siitä, että meidän tulevaisuutemme turvaaminen on suureksi osaksi riippuvainen länsivalloista ja se on luultavasti se toinen asia, josta olemme yksimielisiä ja se on ihan elinehto. Toiset toivovat siitä enemmän, toiset vähemmän. Minä uskon, että hyöty siitä tulee vasta pitemmän ajan kuluttua. Ei missään tapauksessa niin kauan kuin sodimme. Tällä on sanottu, että sota kestää vielä kauan. Aivan niin. Se voi kestää vielä kauan. Saksalla on voimia vielä jäljellä. Puhutaan myös maihinnoususta. En usko, että se ensi otteella onnistuu. Mutta tämä pitkälle kestäminen meille on juuri vaarallista. Siihen kaikkein vähemmän perustaisin. Kuka voi uskoa sitä, että Englanti on kovinkaan valmis heittämään Venäjän ystävyys ja luopu-

maan Saksan kukistamisesta. Eiköhän ole pikemmin ajateltava, että Englanti ja Yhdysvallat rupeavat Neuvostoliittoa ehdistamaan vasta sitten, kun on Saksasta selvinneet. Senvuoksi on toivotonta ajatella, että niin kauan kuin Saksa on kukistamatta, meille tulisi mitään muuta kuin ankaraa tuomiota. Minä arvelen, että meille olisi eduksi niin pian kuin mahdollista päästä irti tästä sodasta. Silloin saavuttaisimme Länsivaltojen ystävyysyden. Sitä meidän kuitenkin olisi pyrittävä. Minä arvelen, että spekulatio Länsivaltojen avusta tällä haavaa on verrattain epävarmaa. Meidän sotamme on kumminkin lähtökohtaisesti aivan paikallinen sota ja vaikka miten käy, niin tämä paikallinen sota tulee kuitenkin ratkaistavaksi paikallisesti. Meidän osastamme on hyvin mustat toiveet siinä suhteessa. Heikko Venäjäkin on suuvalta meidän silmissämme ja aivan varmaan pystyy nujertamaan meidät. Parhaan valvoisimme omia etujamme, jos kiirehtisimme rauhan tekoa. Onhan selvää, että jos olemme rauhan tehneet Venäjän kanssa, niin ei meitä voida kohdella sillä tavalla kuin silloin jos emme ole rauhaa tehneet.

Mitä Saksaan tulee, niin on kevytmielistä, että jatkaisimme meidän kansamme tuhoon viemistä Saksan vuoksi. Olen toista mieltä kuin toveri Tanner siinä, jos koetamme irtautua Saksasta. Jos kuka on täyttänyt velvollisuutensa aseveljeänsä kohtaan, niin se on Suomi. Se on maksanut jokaisen pienen avun, mitä se on saanut. Ei kukaan, ei ainakaan hallitus eikä eduskunta tunne mitään asevelisopimusta Saksan kanssa. Siinä on tietysti joitakin salaisia sopimuksia, mutta ei hallituksen eikä eduskunnan kanssa tehtyjä. Jos Saksalle yleensä rupeaa huonosti sodassa käymään, niin luulisin, että tämä pitkä umpisuoli täällä Jäämeren rannalla on se, joka ensimmäiseksi vedetään pois, kun itse emmeata on suojeltava. Emmehän me aivan ilman kärsimyksiä voi tästä selvittää.

Mitä elintarveasioihin tulee, niin kyllä elintarpeiden levereeraus alkaa loppua, jos Saksa alkaa hävitä. Ei sillä ole silloin siihen mahdollisuuksiakaan. Tosin kyllä meille esitetään virallisia laskelmia, niinkuin Artturi Lehtisen laskelma, että kaikkein edullisinta meille on sota. Olla sitten ikuisessa sodassa Venäjää vastaan, se on johtopäätös Lehtisen laskelmista. Minä katson vähän samalta kannalta sotakorvausasiaa. Kyllä on niin, että sota maksaa paljon enemmän. Meillä ei ole sen kalliimpaa omaisuutta kuin juoret miehet.

Palatakseen käytännöllisiin asioihin toivoisin herttaasti, että puolue lueneuvosto laatisi sellaiset ponnet, jotka velvoittaisivat hallitusta ja eduskuntaryhmiä kaikin mokomin ylläpitämään keskusteluja niin synkiltä kuin ne näyttäisivätkin.

Liite № 14.

P e k k a l a: Minä olen muutaman sanan velkaa toveri Aaltoselle. Hän puheenvuorossaan huomautti siitä, että en olisi lähtenyt puhtaasti suomalais-kansalliselta pohjalta esityksessäni. Kyllä minun mielestäni se tulkinta oli aivan väärä, jonka Aaltonen minun lausunnostani antoi, sillä minähän nimenomaan lausunnossani sanoin, että Venäjä on aina ollut se maa, jota meidän on aina täytynyt pelätä. Nimenomaan huomautin myöskin, että Venäjällä ei ole ollut mitään moraalisisia eikä oikeudenmukaisia vaatimuksia. Tehdoin vain osoittaa sen, että meidän ulkopoliittikkamme Venäjään nähden ei ole koko aikana ollut oikea. Siis torjun sen syytöksen, jonka Aaltonen minua vastaan heitti. Valitettavasti en kuullut sitä puheenvuoroa, jonka Tanner piti. Olen kuullut, että hän sanoi, että neuvottelut v. 1938 eivät olleet mitään virallisia neuvotteluja, vaan jonkun GPU:n agentin. Tämä herra oli silloinen Neuvostoliiton lähetystösihteeri Jartse. Kun hallituksen taholla oltiin epätietoisia, minkälaiset valtuudet tällä herralla oli, annettiin tutkia asia. Siitä kirjoitettiin 38 sivua pitkä lausunto, jossa tultiin siihen tulokseen, että kyllä tämä on herra, joka on otettava vakavalta kannalta.

Pöytäkirja

Sos.-dem. Puolue neuvoston kokouksesta

22/10- 1944.

Laatinut: J.E. Janatuinen.

Pöytäkirja, joka tehtiin Sosialidemokraattisen Puolueneuvoston kokouksesta Helsingissä Eduskuntatalossa 22. päivänä lokakuuta 1944. Puhetta johti Puolue-toimikunnan puheenjohtaja Väinö V. S a l o -
v a a r a ja pöytäkirjan laati J.E. J a n a -
t u i n e n.

1 §.

Puoluetoimikunnan puheenjohtajan Väinö V. S a l o -
v a a r a n ilmoitettua, että puolueen sääntöjen 40 §:n
mukaan hänen on johdettava puhetta tässä kokouksessa sekä
kutsuttua pöytäkirjaa pitämään toimitsija J.E. Janatuisen,
toimitettiin nimenhuuto, jolloin havaittiin, että saapu-
villa olivat Puolueneuvoston päätösvaltaiset jäsenet, nimit-
tään: Puoluetoimikunnasta: Väinö V. Salovaara, Aleksi Aalto-
nen, J.W. Keto, Väinö Tanner, Mauno Pekkala, Sylvi-Kyllikki
Kilpi, Gunnar Andersson ja Eino Kilpi sekä varajäsenet Sulo
Manninen, Emil Palonen ja Onni Hiltunen; eri vaalipiireistä
olivat saapuvilla päätösvaltaisina jäseninä: Uudenmaan lää-
nin vaalipiiristä: Juno Lanto ja Jalmari Vuorinen; Turun l.
eteläisestä vaalipiiristä: M.E. Lehtinen; Turun l. pohj. vaa-
lipiiristä: Vihtori Fallila ja Valter Kuusela; Hämeen l. etel.
vaalipiiristä: Teofilus Kaivos ja Emil Seppälä; Hämeen l.
pohj. vaalipiiristä: S.E. Mäkinen ja Artturi Vasama; Viipu-
rin l. länt. vaalipiiristä: Emil Kerman ja Urho Lappalainen;
Viipurin l. it. vaalipiiristä: Rikhard Nurminen; Mikkelin
l. vaalipiiristä: J.V. Lötjönen; Kuopion l. länt. vaalipii-
ristä: Yrjö Nurmi; Kuopion l. it. vaalipiiristä: A.J. Koso-
nen; Vaasan l. it. vaalipiiristä: Kaarlo Hämäläinen ja Viljo
etel.
Autio; Vaasan l. ~~pohj.~~ vaalipiiristä: Viljo Vuorinen; Vaasan
l. pohj. vaalipiiristä: Kalle Palm; Oulun l. vaalipiiristä:
Ville Ervasti; Lapin l. vaalipiiristä: Ville Järvi; ja Suomen
Ruotsalaisesta Työväenliitosta (Finlands Svenska Arbetarför-
bund): Albert Lassila.

Piiritoimikuntia edustivat: Uudenmaan piiritoimikuntaa
Emil Palonen; Turun l. etel. piiritoimikuntaa Yrjö Helenius;
Satakunnan piiritoimikuntaa Jukka Aaltonen; Hämeen l. etel.
piiritoimikuntaa Vihtori Veijanen ja Kusti Kaukovaara; Hämeen
l. pohj. piiritoimikuntaa Kustaa Alanko ja O.E. Kotiranta;

Viipurin 1. länt. piiritoimikuntaa Arvo Leivo; Viipurin 1. it. piiritoimikuntaa Emil Posti; Mikkelin 1. piiritoimikuntaa Onni Kaukinen; Kuopion 1. länt. piiritoimikuntaa Uuno Salo; Kuopion 1. it. piiritoimikuntaa Juhon Karvonen; Vaasan 1. it. piiritoimikuntaa Arvi Suuronen; Vaasan 1. etel. piiritoimikuntaa Toimi Metsäranta; Vaasan 1. pohj. piiritoimikuntaa Antti Väisänen; Oulun 1. piiritoimikuntaa Väinö Nenola; Kajaanin alipiiritoimikuntaa Eetu Karjalainen; ja Suomen Ruotsalaisen Työväenliiton toimikuntaa K.-A. Fagerholm.

Puoluelentiä edustivat: Suomen Sosialidemokraattia Yrjö Marttila; Sosialistia Raf. Paasio ja Matti Malkamäki; Uutta Aikaa Vilho Rantanen; Hämeen Kansaa Eino Seppälä; Kansan Lenteä Jalmari Leino; Eteenpäin-lenteä Osmo Viitasalo; Kansan Voimaa A.J. Kosonen; Savon Kansaa Kalle Lampinen; Työn Voimaa Hugo Varjola; Pohjanmaan Kansaa Paavo Vuori ja L. Kontturi; Pohjolan Työtä Onni Haini; Työläisnuorisoa Sulo Manninen; Tulevaisuutta Tyyne Leivo-Larsson ja Arbetarbladetia Gunnar Henriksson.

Lisäksi olivat saapuvilla: Sos.-dem. Työläisnaisliiton edustajana Elsa Peräläinen, Sos.-dem. Työläisnuorisoliiton edustajana Viljo Hyvönen, Sos.-dem. Raittiusliiton edustajana Yrjö Saarinen, Sos.-dem. eduskuntaryhmän edustajana Aug. Kuusisto, Sos.-dem. Pienviljelijäin Neuvottelukunnan edustajana Helmer Lehti ja puolueen tilintarkastajain edustajana Tapani Uski.

2 §.

Nimenuodon tultua toimitetuksi puheenjohtaja S a l o v a a r a esitti seuraavan avauspuheen:

"Puoluetolimikunnan puolesta pyydän lausua puolueenuevoston jäsenet ja muut tähän kokoukseen saapuneet osanottajat tervetulleiksi.

On kulunut runsaasti kuusi kuukautta siitä, kun puolueenuevosto viimeksi oli koolla. Suuria tapahtumia on tämän puolen vuoden aikana maailmassa sattunut ja omankin maamme kohdalta on jouduttu kokonaan toisenlaiseen tilanteeseen, kuin missä silloin elimme, kun puolueenuevosto viimeksi oli koolla. Saatiinhan vihdoin solmituksi välirauha Neuvostoliiton ja Britannian yhdistyneen kuningaskunnan kanssa viime syyskuun 19. päivänä. Tosin välirauhasopimuksen meille

asettamat ehdot ovat ankarat ja tulevat monessa suhteessa kovasti koettelemaan kansamme kestäkykyä, mutta niiden tarkaan täyttämiseen on Suomen valtiovallan taholta ryhdytty täysin rehellisessä ja vilpittömässä mielessä vakuutettuina siitä, että vastaisuudessa on, mikäli asia meistä riippuu, pyrittävä saamaan hyvät ja luottamukselliset suhteet itäiseen naapurimaahan, koska tällaisten suhteiden luominen on maamme itsenäisyyden ja sen kansanvaltaisen järjestelmän edelleen säilymisen välttämätön ehto.

En halua puuttua lähemmin koskettelemaan maamme ulko- ja sisäpoliittisen tilanteen kehittymistä viimeksi kuluneen puolen vuoden aikana, koska toveri vuori tulee täällä esittämään erikseen poliittisen tilannekatsauksen. Totean vain, että raskaita aikoja on takanamme ja monia suuria koettelemuksia on yhä edessämme. Mutta nyt, jos koskaan, tarvitaan myös puolueemme taholta selvää ohjelmaa ja määrätietoista toimintaa voidaksemme selvittää maailman suurten tapahtumien keskellä itsenäisenä valtakuntana ja valvoaksemme työtätekevän luokan oikeuksia kaikin käytettävissämme olevin keinoin.

Kun puolueenuevosto tällä kertaa kokoontuu, on sen eräänä tärkeimpänä tehtävänä päättää puoluekokouksen koollekutsumisesta. Toinen tärkeä tehtävä on keskustella niistä toimenpiteistä, joihin puolueemme taholta on nykyisen tilanteen johdosta ryhdyttävä. Moimmat nämä kysymykset ovat senlaatuaisia, että ne vaativat perinpohjaista harkintaa ja toivottavaa on, että niistä suoritettava keskustelu tulisi tapahtumaan puoluetamme rakentavassa ja sen toimintaa eteenpäin vievässä hengessä, niin että tämän historiallisen kokouksen päätökset tulisivat koitumaan maamme sosialidemokraattisen työväenliikkeen onneksi ja menestykseksi. Toivon, että tämä kokous on onnistuva löytämään sen tien, jota kulkien parhaiten pystymme säilyttämään maamme työväenliikkeen mahdollisimman eheänä ja toimintakykyisenä sekä ohjaamaan koko kansamme onnellisempaa tulevaisuutta kohti.

Tässä mielessä julistan kokouksen avatuksi.

3 §.

Pöytäkirjan tarkastajiksi valittiin Jalmari Vuorinen ja Emil Kerman.

Puheenjohtaja ilmoitti, että sen jälkeen, kun puolue-toimikunta oli kokouksessaan kuluva lokakuun 6. päivänä äänestyksen jälkeen päättänyt, että puolueuuvostoa ei kutsuta koolle päättämään puoluekokouksen ajasta, olivat puolue-toimikunnan kolme vakinaista ja yksi varajäsen puolue-sääntöjen 39 §:n perusteella ehdottaneet kirjeellisesti eri vaalipiirijärjestöistä valituille puolueuuvoston jäsenille kuluva kuun 7. päivänä lähettämässään kirjeessä, että puolueuuvosto kutsuttaisiin koolle Helsinkiin loka-kuun 22. päiväksi. Tämän ehdotuksen olivat kaikki eri vaa-lipiireistä valitut puolueuuvoston jäsenet hyväksyneet, joten puolueuuvoston koollekutsumista ehdotetuksi päiväk-si oli kannattanut 26 puolueuuvoston 32 vakinaisesta jä-senestä. Kun tämä oli puolue-toimikunnassa todettu, oli puolueuuvoston jäsenille lähetetty puoluesääntöjen edel-lyttämä, näin kuuluva kirjeellinen kokouskutsu:

"Helsinki, 12. päivänä lokak. 1944.

Kutsu Sos.-dem. Puolueuuvoston kokoukseen.

H.T.

Sosialidemokraattisen Puolueen Puolueuuvoston kokous pidetään Helsingissä Eduskuntatalossa sosialidemokraatti-sen eduskuntaryhmän kokoushuoneessa s u n n u n t a i n a lokakuun 22. päivänä alkaen klo 10.

A s i a l i s t a.

1. Päätetään puoluekokouksen koollekutsumisesta.
2. Keskustellaan muuttuneen tilanteen puolueelle asetta-mista vaatimuksista.
3. Muut mahdollisesti esille otettavat asiat.

Väinö V. Salovaara, Aleksi Aaltonen,
puolue-toimikunnan puheen- puoluesihtööri. "
johtaja.

Kokous todettiin sääntöjen mukaan koollekutsutuksi ja päätösvaltaiseksi.

5 §.

Hyväksyttiin kokouksen työjärjestys, joka sisältyi puo-lueuuvoston jäsenille lähetettyyn kokouskutsuun.

6 §.

Läsnäolo-oikeus myönnettiin pyynnöstä seuraaville puoluetovereille:

Penna Tervo, Heikki Pohja, Eino Lehtinen, Emil Hirvonen, Yrjö Kilpeläinen, Julius Klami, Arvi Hautamäki, E. Rusa, Anni Rinne, Väinö Ande, Lauri Iippanen, Siinto Vainionpää, Kerttu Tuominen, Erkki Lähteenmäki, V. Käkäläinen, Pauli Martinmäki, Niilo Pitkäsilta, Uuno Takki, Matti Kumpulainen, Emil Skog, Ernst Lähde, Valto Käkälä, Olavi Kajala, Raf. Rinne ja Irja Salmela.

7 §.

Otettiin käsiteltäväksi kysymys puoluekokouksen koolle-kutsumisesta. Asian esitteli kokoukselle puoluesihtööri Aleks-i A a l t o n e n, lausuen seuraavaa: (Kts. Liite n:o 1.)

Asiasta keskusteltaessa käytti ensimmäisen puheenvuoron Kilpi, S.-K.: Ensinnäkin tahtoisin huomauttaa, että kokouksen työjärjestyksen olisi pitänyt olla toisenlaisen, sillä toveri vuoren tilanneselostus olisi valaissut aika tavalla asiaa. Hän-nän on hallituksessa ulkoasiainvaliokunnan jäsen ja tietää pa-remmin kuin kukaan täällä olevista, millainen tilanne maassamme on, mutta työjärjestys tuli jo hyväksytyksi enkä minä tee tois-ta ehdotusta.

Puolue-toimikunnan enemmistö teki päätöksensä puoluekokouk-sen ajan määräämisestä niillä valtuuksilla, joita puolueuuvos-to oli sille antanut, ja sen vuoksi katsottiin, ettei nimenö-maan tämän asian tähden ollut tarpeellista kutsua puolueuuvos-toa koolle, vaikka kyllä hyvin ymmärrämme, että tällaisina vaikeina ja erikoislaatuaisina poliittisina kausina puolueuuvos-ton jäsenet haluavat muuten kokoontua pontimaan asioita. Jos nyt ajattelemme puoluekokouksen aikaa, niin on ilman muuta sel-vää, että kaikkein tärkeimmäksi asiaksi, mikä puoluekokoukses-sa ratkaistaan, tulee muodostumaan suhtautuminen tuleviin vaa-leihin. Nämä vaalit tulevat ratkaisevasti vaikuttamaan puolueemme koko olemassaoloon. Sos.-dem. puoluehan on puolue, jossa on tavattoman paljon äänestäjiä, mutta suhteellisen vähän jä-seniä. Jotta puolue säilyttäisi merkityksensä, on meidän otettava huomioon myöskin äänestäjät eikä ainoastaan puolueen jäseniä. Ja nyt juuri suurten äänestäjäjoukkojen keskuudessa on olemassa sellainen kuohumistila, että on vaikeata aivan näinä viikko-i-na millään tavalla hahmoitella, minkälaisin ohjelmin vaaleihin on lähdettävä. Meidän on taisteltava ennen kaikkea sosialide-mokraattisista valitsijoista ja myöskin niistä, jotka ovat

puolueemme ulkopuolella. Sen vuoksi puoluetoimikunnan enemmistö oli sitä mieltä, että puoluekokous on järjestettävä tarpeeksi ajoissa, mutta kuitenkin niin lähellä vaaleja, että tilanne on vaaleihin näiden selvä. Sos.-dem. puolueessa on ollut vanha käytäntö, että puoluekokous on pidetty kuukautta tai kahta ennen vaaleja ja jos, niinkuin aikaisempina aikoina usein tapahtui, että ~~xx~~ eduskunta hajoitettiin, niin silloin pidettiin ylimääräinen puoluekokous. Oli selvää, että me halusimme tässä suhteessa noudattaa puolueen vanhoja traditioita ja suunnitella puoluekokouksen pidettäväksi juuri vähän ennen vaaleja. Nopeasti pidettävä puoluekokous ei toisi tällä hetkellä minkäänlaista ratkaisua eikä mitään selviä linjoja puolueelle, vaan olisi ilmeistä, että jos esim. marraskuussa pidettäisiin puoluekokous, niin aivan heti täytyisi ryhtyä järjestämään ylimääräistä puoluekokousta. Onko siis tarpeellista, että aivan lyhyen ajan, noin kolmen kuukauden sisällä, pidettäisiin kaksi puoluekokousta? Sen vuoksi puoluetoimikunta yhä edelleenkin ehdottaa puolueen neuvoston päätettäväksi, että puoluekokous pidetään tarpeeksi ajoissa ennen vaaleja ja että puoluekokouksen päivämäärää ei nyt ratkaistaisi, koska valtioneuvosto ilmoittanee lähi- viikkoina, milloin vaalit toimitetaan, vaan jätettäisiin puoluetoimikunnan tentäväksi kokouksen ajan määrääminen siten, että kokous tulisi pidettäväksi noin kuukautta ennen vaaleja.

Kun puoluekokousedustajain vaali tapahtui aivan toisenlaisissa olosuhteissa kuin tällä hetkellä vallitsee ja vaaleihin osanotto oli hyvin laimeata, olisi meidän mielestämme syytä järjestää uudet puoluekokousedustajain vaalit erityisesti sen vuoksi, että työvelvollisuudesta ja asepalveluksesta kotiutuvat saisivat äänestää. Kun on tullut tiedoksi, että kotiuttaminen tulee tapahtumaan odotettua nopeammin ja aivan parissa viikossa suurin osa armeijastamme kotiutetaan, olisi sen vuoksi luonnollista, että rintamillamme monta vuotta taistelleet puoluetoverimme, jotka kuitenkin muodostavat aktiivisimman osan puolueestamme, saisivat ottaa osaa puolueäänestykseen valittaessa edustajia puoluekokoukseen. Sen vuoksi ehdotan, että puolueen neuvosto päättäisi myös järjestää uudet puoluekokousedustajavaalit. K e t o: (lausunto liitteenä n:o 2).

V u o r i n e n huomautti aluksi olevansa tyytyväinen sen johdosta, että puolueen neuvosto on kutsuttu koolle, ollen sitä

mieltä, että puolueen neuvostoa ei saa pakoilla tällaisissa tarkeissa asioissa. Puhuja piti tarpeellisena uusien puoluekokousedustajain vaalien toimittamista, sillä meidän väkemme oli suurelta osaltaan viime keväänä puoluekokousedustajia valittaessa joko linnoitustöissä tai asepalveluksessa. Puoluekokouksen päätöksillä tulisi olemaan suurempi kantavuus, jos uudet puoluekokousedustajain vaalit toimitettaisiin. Samalla me ottaisimme aseet niiltä, jotka nousevat meitä vastaan.

K u u s i s t o huomautti, että sos.-dem. eduskuntaryhmän kannalta on tärkeätä, että puoluekokous viitoittaisi sen tien, jota ryhmän on vastaisuudessa kuljettava. Poliittisen selvittelyn vuoksi on välttämätöntä saada puoluekokous nopeasti koolle. Rintamilta palaavat voivat kyllä järjestöjen kokouksissa antaa evästyksiä puoluekokousedustajille.

M a n n i n e n: On kulunut pitkä aika siitä, kun puoluekokous viimeksi oli koolle. Nyt odotetaan kaikkialla puoluejärjestöjen keskuudessa, että puoluekokous arvovaltaisena elimenä kokoontuisi mahdollisimman pian määrittämään toimintamme suuntaviivat ja sanomaan sanansa poliittisissa kysymyksissä, jotka nyt ovat esillä. Käsitykseni mukaan ei ole minkäänlaista syytä sitoa puoluekokousta vaaleihin. Se, että useat puoluekokoukset ovat osuneet samoihin aikoihin, johtuu pelkästään satumasta. Jo yksinomaan poliittisen selvityksen vuoksi pitäisin puoluekokouksen pitämistä tärkeänä, koska tapahtumat kulkevat nopeasti eteenpäin. Jos olisi ryhdyttävä järjestämään kiireellisesti uusia puoluekokousedustajain vaaleja, niin herää kysymys, millä tavalla Karjalan puolueväen edustus järjestettäisiin. Onko se jätettävä kokonaan vaille edustusta? Edelleen on huomattava, että puoluekokousedustajain vaali on suoritettava viimeistään 6 viikkoa ennen kokousta. Myöskin eduskuntavaalit on saatava aikaan, mitä pikemmin sen parempi. Nykyinen eduskunta on istunut jo liian kauan. Näinollen saattaisi käydä niinkin, että emme voisi pitää puoluekokousta ennen eduskuntavaaleja. Sitten herää kysymys, kuinka ja millä perusteilla peruutetaan aikaisemmin valittujen puoluekokousedustajain valtuudet. Olen siis sitä mieltä, että puoluekokous on poliittisen tilanteen vuoksi pidettävä mahdollisimman pian.

A l a n k o: Tuon terveisiä punaisesta pohjois-Hämeestä. En malta olla ihmettelemättä sitä, että me saamme joka kerran kuulla täällä kukkotappelua. Täällä on puhuttu puoluekokouksen

koollekutsumisesta, mutta yleinen käsitys, mikäli minä olen huomannut, on se, että mitä pikemmin kokous pidetään, sen parempi.

P a l m: totean vain tyydytyksellä, että puolueuuvosto on kutsuttu koolle. Kun puoluetuimikunnalle annettiin valtuus määrätä puoluekokouksen aika, en voinut aavistaa, että puoluetuimikunnassa voisi syntyä tällaista erimielisyyttä. Puoluetuimikunnan enemmistön kanta puoluekokouksen edelleen lykkäämisestä ei tunnu riittävän harkitulta. Maaseudulla on odotettu kuin auringon nousua, milloin puoluekokous kutsutaan koolle. Täällä istumme ja riitelemme puoluekokouksen pitämisestä, vaikka jokaiselle pitäisi olla selvänä, että puoluekokous on saatava mahdollisimman pian koolle viitoittamaan puolueelle selvän tien ja ne yleiset suuntaviivat, joita toiminnassamme on vastaisuudessa noudatettava. Puoluekokouksen tehtävänä on myöskin uuden puoluetuimikunnan valitseminen ja toivottavasti se onnistuu valitsemaan sellaisen, joka pystyy toimimaan yksimielisesti. Pyydän siis yhtyä puoluesihteerin ehdotukseen.

L a n t o huomautti, että puoluekokouksen ei välttämättä tarvitse olla mahdollisimman lähellä eduskuntavaaleja. Nykyisen tilanteen selvittämisen vuoksi on puoluekokous saatava nopeasti koolle.

N u r m i oli myös sitä mieltä, että tilanteen selvittämisen vuoksi puoluekokous on kutsuttava nopeasti koolle. Jos uudet puoluekokousedustajaalut toimitettaisiin, niin karjalaiset ja peräpohjalaiset jäisivät ilman edustusta.

P a l o n e n piti myös puoluekokouksen nopeata koollekutsumista välttämättömänä, huomauttaen, että järjestöillä on vielä tilaisuus järjestää valitsemilleen edustajille evästyskokouksia. Tämän jälkeen puhuja jatkoi: Tuntuu vähän ikävältä tarttua tällaiseen asiaan käsiksi, kun aina huomaa, että niihin kytkeytyy myös persoonakysymyksiä. En tiedä, mistä alkaisi tällä Helsingissä tilannetta selvittää. Minua ihmetyttää se, että vanhat helsinkiläiset puolue-
toverit muuttelevat puolueosastosta toiseen ja sitä tietä hakevat tuulta siipiensä alle, jotta voisivat saada paremmin äänensä kuuluville. Puolueeseen on liittynyt mm. tohtori Hilttonen, joka aikaisemmin esiintyi porvarien listoilla. Ihmetyttää, että tässä puolueessa saavat vastanousseet tulokkaat niin suuren sanavallan, että uskaltavat jopa tulla kunnallisjärjestön kokoukseen sanomaan, että puolueen johdossa on tehtävä täydellinen suursiivous. Ja tohtori Ruudulla, jonka puolueen lakkauttamisesta on tämän päivän lehdessä uutinen, pitäisi olla niin suuri sananvalta, että hänkin vaatii

puolueen johdon täydellistä uusimista. Tuommoisia esimerkkejä saattaisi helsinkiläisten puoluetoverien edesottamuksista mainita muitakin. Viimeinen lin^eee Sosialidemokraatin toimituksessa tapahtunut, mutta sen kai kokous myöhemmin selvittänee ja se ei ainakaan ole millään tavalla eduksi sos.-dem. työväenliikkeelle. Toveri Manninen sanoi, että millä perusteella otetaan valtuudet pois niiltä, jotka puolueäänestyksessä tulivat valituiksi. Säännöt eivät siitä sano mitään, enkä minä tiedä, kenellä lienee oikeus lähteä kumoamaan toimitettuja vaaleja. Puoluekokouksen ajan suhteen on otettava huomioon, että menee kuusi viikkoa siihen, ennenkuin saamme valmistetut järjestöissä siihen mittaan, että puoluekokousedustajain vaalit voidaan toimittaa. Silloin olemme ehdottomasta jääneet kärryjen alle ja puolueen vastustajat ehtivät saada linjat selviksi.

Puoluekokousedustajain vaalit toimitettiin viime vuoden jäsentilastojen perusteella. Mainitsen, että esim. Lonjan työväenyhdistys, joka on kunnallisjärjestön suurin yhdistys, ei ole eilisiltään mennessä tilittänyt yndeltäkään jäseneltä jäsenmaksuja piiritoimistoon. Voisin mainita Karkkilan työväenyhdistyksen toisena. Sitä paitsi on muistettava, että karjalaiset järjestöt ovat nyt kokonaan hajalla, joten ne täytyisi kokonaan syrjäyttää. Samoin on laita myös Lapin läänissä ja Kajaanin alueella. Me joutuisimme todella sellaiseen tynkähokoukseen, jolla ei sittenkään olisi niin suurta arvovaltaa kuin sillä, jonka edustajavaalit toimitettiin viime huhtikuun 16. päivänä. Toivon, että se riittäisi, joka täällä on vallinnut, päättyisi siihen yhteiseen sopimukseen, että saataisiin puoluekokous koolle viitoittamaan sitä tietä, jota sos.-dem. työväenliikkeen on maassamme kuljettava.

K i l p i, Eino: Joku sanoi, että hyvin puhuttu Palosen puheenvuoron jälkeen. Enkä minun järjessäni on vikaa, sillä minä en käsitä, mitä tekemistä tällä puheenvuorolla on käsiteltävän asian kanssa. Sillä ei ollut mitään tekemistä puoluekokouksen ajan määrittämisen kanssa.

Mitä esillä olevaan asiaan tulee, niin pyysin puheenvuoron oikaistakseni paria täällä esitettyä ajatusta. Täällä ovat eräät puolueuuvoston jäsenet saaneet sen käsityksen, että puoluetuimikunnan enemmistö ei olisi tahtonut saada koolle puolueuuvostoa. Tämä on tahallinen ja erheellinen väite. Mistään tällaisesta ei edes ole ollut puhetta. Kysymys oli yksinomaan siitä, kutsutaanko puolueuuvosto koolle määräämään puoluekokouksen aikaa. Tästä

asiasta oli puolustoimikunnassa eriäviä mielipiteitä. Enemmistön taholta tiedusteltiin, eikö mitään muuta asiaa ole puoluepuolesta ja sanottiin, että ellei muuta asiaa ole, niin silloin on tarpeetonta kutsua puoluepuolesta koolle. Tähän asiaan ei vähemmistön taholta tullut mitään vastausta. Ei siis ollenkaan ole kysymys siitä, ettei puoluepuolesta olisi mielellään nähty täällä keskustelemassa poliittisesta tilanteesta. (Manninen: Ei pidä paikkaansa.) Jokaisen, joka oli puolustoimikunnan kokouksessa, täytyy myöntää, että minun kuvaukseni siitä on täysin oikea. (Välihuuto: Ei ole.) Kysymys oli yksinomaan tästä. Puoluepuolesta voi tietysti päättää puoluekokouksen pidettäväksi milloin tahansa. Se on puoluepuolesta asia, mutta ne näkökohdat, jotka määrittävät puolustoimikunnan enemmistön kannan, eivät suinkaan ole niin kelvottomia kuin täällä on tahdottu väittää. Tekisi mieli vieläkin alistaa harkittavaksi, eikö olisi parempi suorittaa ensin keskustelu poliittisesta tilanteesta, koska kysymys nytkin pyrkii sivuamaan tätä asiaa, ja sen jälkeen vasta päättää, katsotaanko tilanne sellaiseksi, että puoluekokous on määrättävä marraskuun 25. päiväksi, vai eikö ole asiallisempaa, että puoluekokous kutsutaan koolle aikaisempaa tapaa noudattaen kuukautta tai puoltatoista ennen vaaleja. Olen viime aikoina lukenut pitkältä ajalta puoluekokousten pöytäkirjoja ja havainnut, että jo ennen kansalaissotaa puoluejohtajat aina tähdensivät sitä, että meidän puolueellemme on mitä tärkeintä, että puoluekokous pidetään mahdollisimman lähellä vaaleja voidaksemme olla tilanteesta täysin selvillä. Ei se ole ollut mikään sattuma, vaan harkittu menettelytapa. Tällä kerralla on siihen vielä erikoisia syitä. Me emme täällä salissa ole lähestulkoonkaan selvillä siitä, minkälainen poliittinen tilanne maassamme on. Vielä vähemmän tiedämme, minkälainen se on marraskuun 25. päivänä. Mutta yhtään mitään emme tiedä siitä, minkälainen on tilanne silloin, kun eduskuntavaalit toimitetaan. Ne tunnukset, jotka puoluekokous voi antaa marraskuun 25. päivänä, voivat olla täydellisesti vanhentuneet ja kenties eivät ollenkaan sovellu silloiseen tilanteeseen. Tapaukset kulkevat nyt eteenpäin sellaisella tavalla, ettei pidä luulla, että mennään vaaleihin ~~vaaleihin~~ tavallisissa rauhanomaisissa olosuhteissa. Minä ymmärrän varsin hyvin niiden maaseutulaisten ajatukset, jotka sanovat, että puoluekokous on saatava nopeasti koolle,

jotta saataisiin selville linjat. Ajatus on tietysti täysin oikea, mutta tahtoisin kysyä lähinnä Alangolta, onko hänellä näkyvissään jokin sellainen merkki, kirkas valo, jota kohti puolue voi kulkea. Tunnettaanko siellä poliittinen tilanne niin selvästi? (Välihuuto: On olemassa puoluepuolesta, joka päättää puolueen asioista puoluekokousten väliajalla.) Minusta tuntuu, että puoluepuolesta olisi ollut syytä kuulla toveri Wuoren alustus poliittisesta tilanteesta ja päättää sen jälkeen tästä asiasta, minkä vuoksi ehdotan, että päätös tästä asiasta tehtäisiin vasta Wuoren alustuksen jälkeen.

T a n n e r: Kysymys puoluekokouksen koollekutsumisesta on tietysti aivan asiallisilla perusteilla ratkaistava, ilman että siinä mitkään sivuseikat tai minkäänlainen kiihko saa vaikuttaa. Tämän puoluekokouksen kokoonsaaminen näyttää olevan hyvin onnettomien vaiheiden alainen ja jatkuvasti lykkäytyvän ja edelleenkin sitä halutaan lykätä. Yritimme saada sen kokoon kesäkuun alkupäiviksi. Silloin osoittautui kuitenkin, että ne esityöt, jotka oli tarkoitus saada kokousta varten valmiiksi, eivät olleet edistyneet niin pitkälle, että kaikki alustukset olisi voitu ajoissa lähettää puolueosastoille. Varsinkin oli eräs puolustoimikunnan asettama komitea viivästynyt työssään. Tämän vuoksi lykättiin kokousta vielä kolmella viikolla ja piti sen kokoontua heinäkuun alussa, mutta silloinkin olivat sota-aiset toimet käynnissä ja me olimme puolustoimikunnassa yksimielisiä siitä, että silloisen mielialan vallitessa ei kokousta voitu pitää. Mutta silloin kaavailtiin, että noin syyskuussa voitaisiin puoluekokous saada koolle. Tämän jälkeenhän sota Neuvostoliittoa vastaan on loppunut ja rauha on saatu aikaan. Nämä esteet ovat siis poissa. Nyt voimme sotilaallisista syistä riippumatta ratkaista kysymyksen puoluekokouksen ajasta. Minä myönnän, että se näkökohta, johon täällä on viitattu, että puoluekokous on tavallisesti pidetty hyvin lähellä eduskuntavaaleja, on ollut se, jota on noudatettu, ja erittäin hyvällä menestyksellä. Se on siis vanha käytäntö. Mutta eihän meidän tarvitse aina käytäntöä seurata, jos kerran muut seikat ovat painavampia. Ja niin on tässä tilanteessa asianlaita. Täällä olisi punnittava kahta seikkaa vastakkain: onko tärkeätä saada puoluekokous niin lähelle vaaleja kuin mahdollista, jotta saataisiin vaaliohjelma,

vai onko vielä tärkeämpää, että saamme puoluekokouksen mahdollisimman pian koolle saadaksemme sisäiset asiamme selviksi ja puolueen viitoittamaan tietä yleensä poliittiselle kehitykselle. En pitäisi vaaliohjelman aikaansaamista niin ehdottoman tärkeänä, että se pakottaisi lykkäämään puoluekokouksen johonkin epämääräiseen tulevaisuuteen, koska emme tiedä, milloin eduskuntavaalit tulevat. Emmehän ole niin riippuvaisia olosuhteiden kehityksestä, että jokin pikku rukkaus tarvitaan ohjelmassa ihan viime viikkoina. Mutta sen sijaan tilanne puolueemme sisällä on sellainen, että puoluekokouksen on ehdottomasti saatava sanoa, mikä on oikein, mikä on väärin ja mitä tietä on kuljettava. Tähän vastattaneen, että asiat rullaavat nyt niin nopeassa tandissa, että huomenna asema on kokonaan toinen kuin tänään. Mutta sitä vartenhan puoluekokous juuri tarvitaan, että se viitoittaa tien ja panee nuo rullaamiset tapahtumaan siinä järjestyksessä kuin se itse haluaa eikä jätä ulkopuolisten voimien ratkaistavaksi vastaista kehitystä. Niin suuri puolue kuin sos.-dem. puolue voi vaikuttaa lähikuukausien tapahtumien kulkuun ratkaisevalla tavalla, jos se rientää päättämään, miten asioita on hoidettava. Ja kun tästä näkökohdasta lähdetään, on puoluekokous saatava mahdollisimman pian koolle.

Täällä on puhuttu, ettei tämä puoluekokous ole edustava ja sen korjaamiseksi tarvitaan uudet puoluekokousedustajavaalit. Kaikki arvo tällekin huomautukselle. Meidän tiedämme, että paljon on meidänkin järjestöjemme jäseniä ollut poissa kotosalta eivätkä ole voineet vaikuttaa ehdokkaiden asetteluun eivätkä lopulliseen vaaliin. Mutta eihän asia tässä suhteessa parane luultavasti vielä moneen kuukauteen. Niin kauan kuin ei sotatoimia ole täysin päätetty eikä demobilisatiota voitu täydellisesti toimeenpanna, ei siis puolueäänestykseen voitaisi ryhtyä, vaan ilmeisesti se siirtyisi ensi vuoden puolelle ja sen jälkeen menisi mahdollisesti noin kuukausi ennenkuin puoluekokous saataisiin koolle. (Välihuuto: Demobilisatio on jo alkanut.) Meillä on vasta kaksi ryhmää kotiutettu. Joka tapauksessa puoluekokous lykkäntyisi hyvin pitkälle, jos siihen tahdotaan vielä kytkeä uudet puoluekokousedustajavaalit. Mutta on myöskin teknillisiä vaikeuksia, jotka tekevät mahdottomaksi uusien puoluekokous-

edustajain vaalien toimittamisen. Ensinnäkin on se, johon Palonen viittasi, että on noudatettava kesäkuun lopun tilityksiä ja ne kuuluvat olevan suureksi osaksi tilittämättä. Toiseksi ovat karjalaiset, pohjalaiset ja porkkalalaiset, joilla ei ole tätä nykyä mitään järjestöjä. Missä ne äänes-tävät ja missä toimivat? Emmehän me tällaisissa olosuhteissa voi ajatella uusien puoluekokousedustajain vaalien toimittamista. Ja kun kerran edustajat jo on valittu ja he ovat ymmärtäväistä väkeä, niin osaavathan hekin ottaa huomioon, mitenkä aika on muuttunut.

Vielä eduskuntavaaleista, koska siihenkin asiaan ka-jottiin. Olisi hyvin vahingollista, jos meidän tahollamme pääsisi valtaan sellainen käsitys, että niitakin olisi lykät-tävä. Nykyinen eduskuntamme on jo siinä määrin kuluttanut työtarmsa loppuun, että se olisi saatava uusituksi. Sen jäl-keen meillä on jokin pohja, jolle Suomen vastainen politiikka voidaan rakentaa.

N u r m i n e n oli sitä mieltä, että puoluekokous on saatava kiireellisesti koolle, jotta hajaannus vältettäisiin puolueessa. Nykyinen puolustoimikunta, jossa on kaksi ryh-mää, ei kykene antamaan meille suuntaviivoja. Jos uudet puo-luekokousedustajain vaalit toimitettaisiin, niin mitenkä evakkoväki voisi niihin osallistua. Tynkäpuoluekokous siitä tulisi. Poliittisen tilanteen selvittämisen vuoksi on tar-peen saada puoluekokous koolle jo marraskuussa.

Puheenvuorot arjoitettiin.

L a p p a l a i n e n kannatti puoluesihteerin ehdo-tusta, huomauttaen, että maaseutuväestö toivoo puoluekokouksen pikaista koollekutsumista.

L e i v o huomautti, ettei ainakaan Viipurin l. länt. piirin edustus tulisi muuttumaan, jos uudet puoluekokousedus-tajain vaalit toimitettaisiin. Puhuja kannatti puoluekokouk-sen pikaista koollekutsumista.

K a r v o n e n huomautti, että Kuopion l. it. vaali-piirissä ollaan yleensä sitä mieltä, että puoluekokous on pi-kaisesti saatava koolle, jotta voitaisiin antaa suunta vas-taiselle toiminnallemme. Puolustoimikunnan enemmistön kantaa

tässä asiassa puhuja ei ymmärtänyt, sillä puolustotoimikunnanhan luulisi pyrkivän mahdollisimman pian vapaaksi vastuusta eikä siis haluavan puoluekokouksen pitämistä edelleen lykätä.

S e p p ä l ä huomautti, että ainakaan maaseudulla ei puoluekokousedustuksessa tulisi tapahtumaan sanottavampia muutoksia, jos uudet vaalit toimitettaisiin. Puoluekokous on pidettävä mahdollisimman pian, ainakin jo tämän vuoden aikana.

E r v a s t i kannatti myös puoluekokouksen pikaista koollekutsumista.

K o s o n e n huomautti, että sellainen sekavuus, mikä nyt puolueessa vallitsee, ei ole puolueellemme onneksi eikä kannatti puoluesihteerin ehdotusta.

J ä r v i kannatti puoluesihteerin ehdotusta sekä huomautti, että jos uudet puoluekokousedustajain vaalit toimitettaisiin, niin se merkitsisi epäluottamuslauseen antamista henkilöille, jotka eivät vielä ole tentävänsä suorittaneet.

V a s a m a huomautti Tampereen kunnallisjärjestön olleen yksimielisesti sillä kannalla, että puoluekokous on saatava koolle niin pian kuin mahdollista. Teknilliset seikat ovat esteenä uusien puoluekokousedustajain vaalien toimittamiselle.

K i l p i, Sylvi-Kyllikki: Täällä on huomautettu, että aika ei riittäisi uusien puoluekokousedustajain vaalien toimittamiseen. Vaalit on toimitettava kuusi viikkoa ennen puoluekokousta. Yhdessä kuukaudessa voidaan vaalivalmistelut saada hyvin aikaan puoluejärjestöissä ja siis marraskuussa voitaisiin toimittaa puoluekokousedustajain vaalit. Kuusi viikkoa sen jälkeen voisi puoluekokous kokoontua. On sanottu, että tilityksiä ei ole ensimmäiseltä vuosipuoliskolta tehty. Kokemus kuitenkin osoittaa, että jos vaalit ovat tulossa, niin kyllä tilityksetkin pian tehdään. On puhuttu myös karjalaisista ja pohjalaisista järjestöistä. Mitä Karjalan järjestöihin tulee, niin onhan selvää, että Karjala on menetetty ja Karjalan järjestötyön täytyy sopeutua uusiin oloihin. Vaalit tulitaisiin toimittamaan niin, että karjalaiset saisivat valita omat edustajansa niillä paikkakunnilla, joilla asuvat. Se olisi myös hyvää kenraaliharjoitusta vaalien kannalta. Pohjois-Suomessa on tilanne tietysti toinen, koska sieltä on evakuoitu väestöä Ruotsiin, mutta tuskinpa siellä on meikäläisiä

järjestyneitä sataa enemmän, joten sekin asia voitaneen järjestää. Tanner sanoi, että sos.-dem. puolue on niin suuri puolue, että sen täytyy sen vuoksi kokoontua kiireesti vetämään suuntaviivoja maan poliittiselle elämälle. Tosiasia on, että sos.-dem. puolue on pieni puolue, mutta sillä on suuri äänestämäärä. Ulospäin käsitetään aina, että sos.-dem. puolue edustaa työväenliikettä kokonaisuudessaan. Mutta onko asian laita enää näin, sillä ammatillisissa järjestöissä on aivan toisenlaisia mielipiteitä kuin sos.-dem. puolueessa. Meidän puolueessamme tilanne on niin surkea, että jokaista 40-50 äänestäjää kohti kuuluu vain yksi ainoa puolueeseemme. Tällainen on suhde esim. pääkaupungissa. Onhan silloin selvää, että meidän täytyy erikoisesti toimia niin, että pidämme äänestäjät sos.-dem. puolueessa emmekä karkoita niitä pois. Sen vuoksi on vaaleihin valmistautuminen erittäin tärkeätä. Siitä riippuu koko maan tulevaisuus. Meidän asemamme on jo vuosia ollut sellainen, ettemme ole julkisuudessa kehdanneet sanoa, kuinka paljon sos.-dem. puolueeseen kuuluu jäseniä. Meidän täytyy aina ottaa huomioon koko työväenliike ja myös ammatillinen liike. Sen vuoksi olisi erittäin hyvä, jos puoluekokousedustajain vaalit toimitettaisiin uudelleen.

K u u s e l a huomautti, että kun puoluekokousedustajain vaali suoritettiin, oli tilanne kokonaan toisenlainen kuin nyt. Silloin oli käynnissä rauhanoffensiivi eikä innostus puoluekokousedustajain vaaleihin ollut kovinkaan suuri. Tämän kokouksen päätökset tulevat merkitsemään joko hajaannusta tai yksimielisyyttä puolueessamme. Täällä on sanottu, että valituilta puoluekokousedustajilta ei voida riistää valtuuksia, mutta minulla on se käsitys, että puolueenuevosto on puoluekokousten valiajoilla korkein elin ja se voi kyllä tällaisesta asiasta päättää. Kun toveri Palonen sanoi, että jäsenet eivät suorita jäsenmaksujaan, niin eiköhän siinäkin ole jotakin oireellista, että nekin vähät jäsenet, mitä meillä on, alkavat tippua pois. Niiden, jotka ovat ryhmittyneet Tannerin ympärille, pitäisi olla siksi lojaaleja, että antaisivat tässä asiassa oppositiolle perään. Puhuja kannatti tehtyä ehdotusta, että tästä asiasta päätettäisiin vasta sen jälkeen, kuin Wuori on esittänyt poliittisen tilanneselostuksensa.

Keskustelun päätyttyä tähän toimitettiin aluksi äänestys siitä, päätetäänkö puoluekokouksen ajasta heti, vai siirre-

tääkö päätöksen tekeminen siksi, kunnes Wuori on esittänyt poliittisen tilanneselostuksensa. Puolueneuvosto päätti 23 äänellä 8 ääntä vastaan, että päätös puoluekokouksen ajasta tehdään heti. Tämän jälkeen äänestettiin puoluesihteerin Aaltosen ja Sylvi-Kyllikki Kilven ehdotuksista, jolloin Aaltosen ehdotus voitti 21 äänellä 8 ääntä vastaan. Näinollen puolueneuvosto siis päätti, että puoluekokous kutsutaan koolle tulevan marraskuun 25. ja sitä lähinnä seuraaviksi päiviksi ja että aikaisemmin valitut edustajat kutsutaan tähän kokoukseen.

8 §.

Ministeri Eero A. Wuori esitti poliittisen tilannekatsauksen (Liite n:o 3).

Merkittiin, että puolueneuvoston jäsenille oli jaettu kaksi eri luonnosta puolueneuvoston päätöslauselmaksi. N:o I (Liite n:o 3a) oli puoluetoimikunnan enemmistön ja n:o II puoluetoimikunnan vähemmistön ehdotus.

Keskusteltaessa poliittisesta tilanteesta

Kotiranta lausui käsityksensä, että Wuoren selostus oli varsin asiallinen ja selventävä. Puhuja oli sitä mieltä, että puolueen olisi julkaistava jonkinlainen sininen tai punainen kirja, jossa selostettaisiin puolueen politiikka tämän sodan aikana ja jota levitettäisiin puolueen jäsenten keskuuteen, sillä asia on niin, että työväestön keskuudessa ei ole selvää käsitystä puolueen politiikasta sodan aikana.

Keto lausui seuraavaa: (Kts. Liite n:o 4).

Pekkala esitti laajan lausunnon. (Kts. Liite n:o 5.)

Wuorin piti kumpaakin julkilausumaehdotusta, mikäli ne on tarkoitettu julkaistaviksi, liian latteina. Sodan aikanahan kyllä ohjelmat pannaan takataskuun. Silloin ei ole aikaa esitellä sosiaalisia ohjelmia. Mutta nyt tällaisia ohjelmia tarvittaisiin. Kun monet muut ryhmät nyt tulevat varmasti esittelemään ohjelmiaan, niin eikö tällaisessa julkilausumassa voitaisi myöskin sanoa enemmän? Mitä tulee ehdotuksessa n:o I olevaan kohtaan, että eräiden puolueen johtavassa asemassa olevien tulisi erota puolueen luottamustoimista, niin tällaisen vaatimuksen esittäminen ei mielestäni ole tahdikasta. Puolue-

kokoushan sen päättää, keitä puoluetoimikuntaan valitaan. Puhuja ehdotti, että annettaisiin perusteellisempi julkilausuma, jossa esitettäisiin puolueen nykyhetken vaatimukset. Ellei tämän julkilausuman laatimista voida uskoa puoluetoimikunnalle, olisi sen laatimista varten asetettava erikoinen valiokunta. - Julkilausumassa emme saa mennä mustaamaan omia miehiämme.

Tanner lausui seuraavaa: (kts.liite n:o 6).

Lanto huomautti, ettei puolueneuvosto voi määrittellä, ketkä ovat ne johtoasemassa olevat, joille tuomio olisi annettava. Puhuja suosittelee puoluetoimikunnan vähemmistön ehdottaman julkilausuman hyväksymistä.

Manninen palautti mieliin, että kun Mannerheim antoi kesällä 1941 tunnetun päiväkäskynsä, niin Tanner julkisesti huomautti, että se oli vain ylipäällikön yksityinen mielipide. Tämän jälkeen puhuja luki eräitä Ajan Suunnan ja Karjalan kirjoituksia, joissa kiivaasti hyökättiin Tanneria vastaan nimenomaan hänen kylmäkiskoisen suhteutumisensa vuoksi Itä-Karjalan valtaukseen. - Ei puolue voi lähteä sille tielle, mitä oppositio ehdottaa. Me olemme käyneet sotaa ja olemme sen menettäneet. Kyllä vastuu kuuluu meille kaikille. Elinen julistus Suomen Sosialidemokraatissa oli surullisimpia asiakirjoja, joka koskaan on nähty päivänvalon. On surullista, että omat puoluetoverit antavat aseita kommunistien käsiin näiden taistellessa meitä vastaan. - Kuutosryhmän jäseniä ei erotettu puolueesta heidän rauhaa kannattavien toimenpiteittensä, vaan puolueessa harjoittamansa harjoitustyön vuoksi. Puolueemme ryhti on mitä nopeimmin palautettava. Puhuja kannatti julkilausumaehdotuksen n:o 11 hyväksymistä.

Kuuselan ehdotuksesta kokous päätti rajoittaa puheenvuorot ja puheaika rajoitettiin 3 minuutiksi.

Karvonen oli sitä mieltä, että ne, jotka nyt haluavat mielistellä kommunisteja, tulevat kyllä huomaamaan, että he ovat siinä suhteessa suuresti erehtyneet. Puhuja palautti mieleen, miten kommunistit aikoinaan kohdistivat kiivaimman hyökkäyksensä nimenomaan 2½ internationaalia vastaan.

Aaltosen A: Pyysin puheenvuoron selostaakseni niitä eroavaisuuksia, joita on olemassa näiden kahden julkilausuma-

ehdotuksen välillä. On syytä huomauttaa siitä tavasta, millä nämä ehdotukset syntyivät. Olen laatinut pääasiassa tämän ehdotuksen, joka tunnetaan numero 11:n nimellä. Esitin sen puoluetoimikunnalle ja puoluetoimikunta asetti toimikunnan. Tanner ei kelpannut siihen toimikuntaan. Siihen tulivat Keto, Kilpi ja minä. Me emme päässeet yksimielisyyteen ja niin syntyi kaksi ehdotusta. Ehdotuksesta n:o 11 vaati tämän komitean enemmistö poistettavaksi loppupuolella olevan lauseen "Äsken päättynyt sota Neuvostoliiton kanssa ja sen suhteen mahdollisesti eroavat mielipiteet eivät missään tapauksessa saisi jäädä vedenjakajaksi sosialidemokraattisesti ajattelevien kesken, kun taistelua työväenluokan oikeuksien puolesta nyt ryhdytään jatkamaan syvästi vakuuttuneina rauhan säilymisen välttämättömyydestä. Keskinäinen syyttely on jätettävä ja henkilökohtaiset näkökohdat syrjäytettävä". Ja edelleen lauseen: "Puolueneuvosto katsoo, että kaikki Sosialidemokraattisen puolueen hajoittamispyrkimykset muodostavat mitä vakavimman vaaran työväestön ja yleensä vähävaraisen väestön etujen ja oikeuksien ajamiselle tulevaisuudessa." Minusta olisi hyvin tärkeätä, että tällaisessa kaaosmaisessa tilanteessa, missä nyt elämme, tällaiset varoittavat sanat puolueen haajaannusta vastaan olisi puolueneuvoston julkilausumaan otettava. Ohjelmia koskevilla kohdilla ei ole mitään suurempia mielipideeroavaisuuksia, lukuunottamatta kappaletta "Eduskuntavaalit ja äänioikeusikäraja". Vähemmistön ehdotuksessa lausutaan, että eduskuntavaalit on ensi tilassa toimeenpantava. Tämä kohta ehdotettiin komiteassa muutettavaksi seuraavaksi: "Eduskuntavaalien toimeenpanemiseen on ryhdyttävä." Minun käsitykseni mukaan nämä vaalit on toimitettava niin pian kuin siihen vain on mahdollisuuksia. Toisessakin ehdotuksessa tämä vaatimus kyllä on esitetty, mutta eduskuntavaaleja halutaan lykätä kauemmaksi. Erittäin epäonnistuneena pitäisin ehdotuksessa n:o I olevaa sanontaa: "Sosialidemokraattisen työväenliike oli aikaisemmin rauhanomaisen, rakentavan työn lipunkantajana". Ei meidän tarvitse kieltää puoluettamme myöhempinkään aikoina, vaan on sanottava reippaasti niinkuin ehdotuksessa n:o II:

"Sosialidemokraattinen työväenliike on kaikkina aikoina ollut rauhanomaisen, rakentavan työn lipunkantaja."

Suurin ja merkittävin eroavaisuus on kuitenkin siinä kohdassa, johon täällä on kiinnitetty paljon huomiota ja jonka ydinsisältö on kysymys erinäisten puolueen johtoelimissä olevien henkilöiden syrjäyttämisestä. Semmoiseen ei minun nähdäkseni puolueneuvosto voi mennä eikä siihen ole aihettakaan. Tulevan puoluekokouksen asiaksi jääköön valita sellainen johto, minkä se haluaa.

On syytä puuttua vielä eräseen kysymykseen. Minusta kyllä Pekkalan syytökset olivat kovin yksipuolisia ja siinä suhteessa väärään osuneita, että hän syytteli toveri Tanneria. Minä haluaisin tässä yhteydessä tähdentää sitä seikkaa, että Pekkala itse todella oli hallituksessa v. 1941 ja hän oli myöskin, samoin kuin Tanner on ollut myöhemmin, hallituksen ulkoasiain valiokunnan jäsen. Pekkala ei lähtenyt hallituksesta silloin, kun hän sai tiedon Hitlerin puheesta eikä silloin, kun sota Neuvostoliittoa vastaan oli alkanut. Sen sijaan hän monien muiden kanssa on valmis syyttämään niitä miehiä, jotka jäivät hallitukseen Ribbentrop-sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen. Eikö tällä jäämisellä kuitenkin ollut huomattava osuus tapahtumisen kehitykseen sillä linjalla, että päästiin lopulliseen rauhaan? Haluaisin sanoa, että sillä oli aivan ratkaiseva merkitys, että sosialidemokraatit, jäivät hallitukseen.

Täällä on puhuttu myös nk. kuutosista. On syytä palauttaa mieliin, millä tavalla heidät erotettiin puolueesta. Kun puolueneuvostossa oli esillä Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuraa sekä "VAPAA-SANAA" koskevat puoluetoimikunnan ehdotukset, niin edellinen hyväksyttiin 22 äänellä 2 ääntä vastaan ja jälimmäinen 23 äänellä 2 ääntä vastaan. Ja kun lopuksi äänestettiin siitä, olisiko puoluetoimikunnalle annettava valtuudet ryhtyä toimenpiteisiin näitä kuutosia vastaan, niin tässä äänestyksessä myöskin puoluetoimikunnan ehdotus tuli hyväksytyksi 23 äänellä 4 ääntä vastaan. Mitä asian käsittelyyn puoluetoi-

mikunnassa tulee, niin se oli tietysti useammassakin kokouksessa sen jälkeen esillä. Siellä käytetyistä puheenvuoroista on syytä mainita, että Sylvi-Kyllikki Kilpi mm. oli sitä mieltä, että jo eduskuntaryhmän toiminnankin kannalta oli asiassa saatava nopeasti selvyys, jota paitsi puoluejärjestöt on saatava puhdistetuiksi puolutta vahingoittavista aineksista. Edelleen hän kiinnitti huomiota myös siihen, että osa erotettaviksi ehdotetuista kuuluu myös Suomen-Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seuraan. Lopuksi puhuja yhtyi puoluesihteerin esittämiin kurinpitovaatimuksiin. Myöskin Keto yhtyi niihin ja itse asiaan nähden hän lausui, että kysymyksessä ovat siksi syvälle käyvät erimielisyydet, että jos ne saavat jatkua, ne tuottavat sekaannusta puolue-elämässämme. Näin ollen tuskin voidaan asiassa tulla muuhun tulokseen kuin puoluesihteerin ehdotuksen hyväksymiseen. On syytä mainita, että Pekkala, joka esitti silloin hyvin laajan kirjallisen lausunnon asiasta, oli sitä mieltä, että asian ratkaisu oli lykättävä ylimääräiseen puoluekokoukseen. Myöskin oli kysymys siitä, oliko puoluetöimikunnan nyt tässä vaiheessa asia ratkaistava, vai oliko se vielä vietävä puolueuuvostoon. Kun näistä eri menettelytavoista äänestettiin Harvalan ja Pekkalan ehdotusten välillä, Harvala oli nim. sitä mieltä, että asia oli vietävä puolueuuvostoon, Harvalan ehdotus voitti 7 äänellä 2 ääntä vastaan. Vastään äänestivät Pekkala ja Wiik. Sen jälkeen keskusteltiin siitä, ratkaistaanko asia heti vai viedäkö se heti kutsuttavaan puolueuuvoston kokoukseen. Puoluetöimikunta katsoi valtuutensa riittävän ja päätti 5 äänellä 4 ääntä vastaan ottaa asian heti lopullisesti päätettäväkseen. Tämän jälkeen puoluetöimikunta päätti ilmen äänestystä puolueuuvostolta saamiensa valtuuksien nojalla erottaa mainitut henkilöt puolueesta. Tällainen oli tämän asian kehitys ja siitä on ollut syytä mainita, koska eräät ovat koettaneet selittää, ettei heillä ole suurtakaan osuutta ollut näiden henkilöiden puoleesta erottamisessa.

P a l m huomautti, että hän mielellään näkisi kuutosten palaavan puolueeseen, mutta sen tulisi tapahtua heidän omasta aloitteestaan. Puolueen pää-äänenkannattajan viimeaikainen kirjoittelu on vaikuttanut joukoissa siltä kuin olisi kysymyksessä hermostuneen henkilön heittelentiminen sinne ja tänne. Siinä suhteessa on saatava aikaan pikainen parannus ja lehden on pysyttävä selvästi sosialidemokraattisella pohjalla. Puhuja sanoi hyväksyvänsä julkilausumaehdotuksen n:o II sekä huomautti, ettei ole oikein, että suurta luottamusta puolueessa nauttivat henkilöt ilman muuta heitettäisiin syrjään, kuten julkilausumaehdotuksessa n:o I esitetään.

H a k k i l a l l e myönnettiin puheoikeus, minkä jälkeen hän lausui: Kun tällaisissa merkeissä valmistaudutaan vaaleihin, niin se ei merkitse hyvää. Siinä tehdään vastustajille mitä suurin palvelus. Se ei merkitse puolueen kokoamista, vaan hajoittamista. Kun vuoden 1918 tapausten jälkeen olin punakaartilaisten asianajajana, silloin sanottiin, että johtajat olivat syypäitä. Nyt on myös koko ajan kansa ollut mukana ja eduskuntaryhmä on ollut mukana ja kaikkein suurin vastuu sodan puhkeamisesta on Pekkallalla. Pekkala kuului silloin hallitukseen ja hallituksen ulkoasiainvaliokuntaan ja jäi sinne. Kyllä niitä syyllisiä on. Todistukseksi siitä, ettei Tanner niin huono mies ole, mainitsen, että kun Harvala kuoli, niin Eino Kilpi valitti kovasti sitä, ettei Tanner tullut puheenjohtajaksi, vaan Salovaara. Se osoitti sitä, että Tanner nautti luottamusta. Olkoon nyt Tannerilla, Salovaaralla ja minulla edes sen verran oikeutta pyytää, ettei meitä parjata ja käytetä siihen sellaisia nimiä kuin Ruutu ja Hilttonen. Niin kauan kuin ei meitä ole heitetty ulos 40-vuotisen palveluksen jälkeen, niin pyytäisin puolueen elimiltä, ettei tällaisessa seurassa meitä niin julkisesti parjata. Siitä voi olla puolueelle vahinkoa.

P e k k a l a huomautti Tannerin lausunnon johdosta, että tämä varmaankin erehtyi, kun hän sanoi, ettemme olisi aikaisemmin saaneet edullisempaa rauhaa, sillä tämän vuoden maaliskuussa

Moskovassa laaditussa pöytäkirjassa sanotaan mm.: 6. kohta. Petsamon alue palautetaan Neuvostoliitolle siten kuin se on vuoden 1920 sopimuksessa" ja 7. kohta, joka on uusi, koski Hankonien aluetta ja siinä sanotaan, että jos Suomi hyväksyy kaikki muut ehdot, niin Neuvostoliitto voi luopua vaatimuksistaan Hangon vuokra-alueeseen.

K i l p i, Sylvi-Kyllikki: Valitan, että nuoren hyvän puheen vaikutus on häipynyt tässä kokouksessa eikä hänen esittämäänsä asioita ole otettu niin vakavasti kuin hän tarkoitti. Tämän kokouksen pääasiana olisi keskusteleminen työväenliikkeen yhtenäisyydestä ja laajentamisesta ja siihen liittyy läheisesti kuutosten ottaminen takaisin puolueeseen. Olin mukana puoluetoimikunnassa silloin, kun päätettiin kuutosten erottamisesta. Jälkeenpäin minua on hirveästi kaduttanut tämä päätös sen vuoksi, että vasta sitten käsitin, että se oli valtakirja porvaristolle saattaa heidät vankilaan. Kun meidän taholtamme oli sanottu, että ne ovat vahingoittaneet puoluetta, käyttivät fascistiset piirit tätä valtakirjaa hyväkseen ja kuutoset joutuivat syyttömästi kärsimään. On aivan luonnollista, etteivät ne voi tulla takaisin katuviina ja nöyrinä ja pyytää anteeksi. Sen vuoksi täytyy löytää kompromissi, millä heidät otetaan puolueeseen takaisin. He ovat asettaneet ehdoksi, että joitakin henkilöitä erotetaan puolueesta. Olemme tehneet kompromissin ja ehdottaneet, että nämä henkilöt syrjäytettäisiin luottamustehtävistä. Meillä on koko itsenäisyyden ajan liian paljon erotettu ja pakotettu eroamaan puolueesta. Ruotsissakin on silloin tällöin ollut kriisejä, mutta meillä ei ole otettu erotettuja takaisin. Ruotsissa on ollut aivan toisenlainen, paljon humanisempi suhtautuminen ja sellaiseen meidänkin on pyrittävä. Täällä Tanner sanoi, että olemme valmiit ottamaan puolueeseemme kaikki aina Eino Pekkalan myöten. Me olemme valmiit ottamaan kaikki ne, jotka kannattavat tämän maan itsenäisyyttä ja kansanvaltaa. Jos emme pidä huolta siitä, että kuutoset lähestyvät meitä, niin he lähestyvät kommunisteja. Sen vuoksi heidät olisi saatava tälle puolelle, joka rakentaa itsenäistä Suomea ja kansanvaltaa. Sen vuoksi olisi vakavasti harkittava, eikö tämä puolueenuevoston kokous voisi periaatteellisesti lausua, että se hyväksyy kuutosten tulon puolueeseen.

K e t o: Tannerin peruskäsityksenä on se, että sotaa ei olisi voitu välttää ja kuitenkin on tosiasia, että meidän puolueemme asetti meidän velvollisuudeksemme vastustaa sitä. Ei ole suinkaan sanottu, että jos Saksa olisi valloittanut Suomen,

se seikka olisi loppujen lopuksi koitunut meille suuremmaksi vahingoksi kuin se rauha, jonka nyt olemme saaneet. Tämä rauha muodostui niin raskaaksi sen vuoksi, että se tenttiin niin myöhään. Kuinka suunnattomasti huonompi se onkaan sitäkin rauhaa, jonka olisimme saaneet viime maaliskuussa. Tämä Porkkalan alueen leikkaus on niin pelottava, että Suomen taholta tarjottiin Neuvostoliitolle sekä Hankoa että Ahvenanmaata. Minä en ole pyrkinyt näitä erimielisyyksiä liioittelemaan eikä minulla ole mitään Tanneria vastaan, mutta minä tiedän sen, että näistä jälkiselvittelyistä me emme selviä, jollemme tee puolueessamme joitakin lieviä leikkauksia. Juuri joukkojen hankkimiseksi ne ovat tarpeellisia tänä aikana. Minä tahdoin ne rajoittaa vain näihin kolmeen henkilöön, että he toistaiseksi vetäytyisivät luottamustoimistaan. Tämä ele jo vaikuttaa niihin joukkoihin, jotka tänä aikana ovat tavattoman levottomia ja jotka tulevat yhä levottomammiksi sitä mukaa kuin aika kuluu. Minä tahdoin myös puoluetta laajentaa sillä tavalla kuin on mainittu, että otettaisiin puolueeseen "kuutoset" ja Eino Pekkalan joukot, jotka eivät suinkaan ole kommunisteja eivätkä tule kuulumaan kommunistiseen puolueeseen, ellei niitä siihen ajeta. Mutta Tanner on toisella kannalla. Hän tahtoo, että puolue olisi kiinteä puolue, joka ajaisi pienenä puolueena ohjelmaansa.

K i l p i, Eino: Olisin toivonut, että tämä keskustelu olisi kauttaaltaan pysynyt sillä arvokkaalla tasolla, jolla nuoren alustus liikkui. Luulisin, että jokaisen olisi pitänyt tästä alustuksesta havaita, miten vakavassa tilassa meidän maamme tällä hetkellä on. Se jo sinänsä pakottaa työväenluokan liittymään yhteen niin tiiviisti kuin mahdollista. Puolueen ohjelma sodan aikana ei ole ollut sama kuin hallituksen ohjelma. Tämä on syytä todeta. Puolueenuevosto ja puoluetoimikunta ovat monta kertaa antaneet julkilausumia ja tehneet päätöksiä, jotka on saatettu myös maan hallituksen tietoon. Erään kerran puolueenuevosto lähetti lähetystönkin pääministerin luokse esittämään puolueen ohjelmaa, mutta hallituksessa ei ole noudatettu näitä päätöksiä. Hallituksen linja on ollut toinen kuin puolueen linja. Meidän mielestämme hallituksen olisi pitänyt noudattaa toisenlaista politiikkaa. Me emme ole hyväksyneet tätä sotaa alunperin eikä se ole ollut populääri tässä maassa koskaan työväestön keskuudessa. Kansan mielipide ei päässyt

esille koko sodan aikana. Siitä pitivät huolen valtiollinen poliisi ja sensuuri. Kun sotilaat kutsuttiin aseisiin sillä valheellisella perusteella, että sota tulisi kestämään vain kuusi viikkoa, niin todellisuudessa ei kukaan ollut silloin selvillä siitä, että me olemme sodassa natsi-Saksan liittolaisena. Lopuksi huomautan Mannisen väitteen johdosta, että hän voisi katsoa omia kirjoituksiaan esim. tämän vuoden ensimmäisestä numerosta, jolla hän hyväksyi Wittingin politiikan.

K u u s e l a huomautti, että kun on tehty ehdotus, että valittaisiin komitea, joka laatisi julkilausuman, niin hän ainaakaan ei enää anna nimeään minkään julkilausuman alle, ennenkuin hän on nähnyt sen lopullisen sanamuodon, sillä kun häneltä pyydettiin allekirjoitusta siihen julkilausumaan, mikä julkaistiin S. Sosialidemokraatissa, niin mm. hän oli nimenomaan vaatinut, että siitä oli poistettava se kohta, joka koski eräiden puoluetoverien syrjäyttämistä luottamustoimista ja näin oli luvattukin tehdä. Siitä huolimatta ei tätä poistoa oltu tehty. Puhuja sanoi, että hän toivoisi Tannerin vapaaehtoisesti vetäytyvän syrjään, mutta hän ei voinut hyväksyä sitä ajojahtia, mitä nyt on ryhdytty harjoittamaan. Piakkoin pidettävä puoluekokous päättäköön, minkälaisen johdon se tarkoittaa puolueelle valita.

K e r m a n ilmoitti kannattavansa julkilausumaehdotusta n:o II, mutta ehdotti, että luvun "Rahan arvo ja palkat" viimeiseltä riviltä poistettaisiin sanat "aluksi alimmin palkattujen työntekijäryhmien kohdalta."

Puolueneuvosto hyväksyi Kermanin tekemän muutosehdotuksen.

Tämän jälkeen toimitettiin äänestys julkilausumaehdotus n:o I (puoluetolimikunnan enemmistön) ja julkilausumaehdotus n:o II (puoluetolimikunnan vähemmistön) välillä, jolloin puolueneuvosto päätti 23 äänellä 5 ääntä vastaan hyväksyä julkilausumaehdotuksen n:o II. Merkittiin, että Salovaara ja Tanner eivät ottaneet osaa äänestykseen, koska julkilausumaehdotus n:o I koski heitä henkilökohtaisesti.

Kun kokouksen esityslistalla olleet asiat olivat tulleet loppuunkäsittellyiksi, kokouksen puheenjohtajana toiminut S a l o v a a r a lausui seuraavaa:

Tämä puolueneuvoston kokous, joka lienee viimeinen ennen tulevaa puoluekokousta, lähenee loppuaan. Puoluetolimikunnan nykyisenä puheenjohtajana pyydän lausua hartaimmat kiitokseni siitä

asiallisesta tavasta, jota tässä kokouksessa on noudatettu huolimatta ilmipuhjenneista voimakkaista mielipiteitten ilmaisuista. Kun otetaan huomioon nykyinen ajankohta, niin on luonnollista, että tällaisia mielenilmaisuja on odotettavissa. Joka tapauksessa toivon hartaasti, että tästä kokouksesta viedään mukana sellaisia tietoja, jotka ovat omiaan kokoamaan työväenluokkaa sos.-dem. puolueen ympärille ja muistuttavat menneistä ajoista, jotka eivät aina ole olleet helppoja, vaan monesti hyvinkin raskaita, joskaan ei koskaan niin raskaita puolueemme ja koko kansamme kohdalta kuin nyt eletävänämme oleva ajankohta.

Lopuksi laulettiin "Vala". Kokous päättyi klo 18,30.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Kokouksen puheenjohtaja.

J. B. Juntunen
Kokouksen sihteeri.

Tämän pöytäkirjan olemme tänään tarkastaneet sekä kokouksen menon ja päätösten mukaiseksi havainneet.

Helsingissä, kuun päivänä 1945.

Kokouksen valitsevat pöytäkirjan tarkastajat.

Sos.-dem. Puolueneuvoston kokous 22.10. 1944.

Puoluesihteeri Aleksi Aaltosen selosti aluksi

niitä eri vaiheita, joita puoluekokouksen koollekutsumisen yhteydessä tällä kertaa on esiintynyt. Tämän jälkeen hän lausui seuraavaa:

Kun puoluekokous tällä tavalla beinäkuun alusta siirrettiin tuonnetemmaksi, lähdettiin silloin siitä, että puoluekokous olisi kutsuttava kokoon niin pian kuin olosuhteet sen sallisivat. Viime perjantaista kaksi viikkoa takaperin otettiin sitten puoluetoimikunnan kokouksessa kysymys puoluekokouksen ajan määräämisestä esille. Tällöin ehdotettiin, että puoluekokous olisi pidettävä marraskuun alussa tai ainakin sitten määrättävä kiinteästi päivä, jolloin puoluekokous kokoontuisi. Puoluetoimikunnan enemmistö kuitenkin, niinkuin puolue-neuvoston jäsenille on selvitetty, päätti, että puoluekokouksen aikaa ei siinä kokouksessa vielä olisi määrättävä, ja tähän puoluetoimikunnan enemmistön päätökseen sisältyi se ajatus, että puoluekokouksen aika olisi lopullisesti määrättävä vasta sitten, kun olisi tieto, milloin eduskuntavaalit pidettäisiin, jolloin puoluekokous olisi kutsuttava koolle kuukautta tai puoltatoista ennen eduskuntavaaleja. Puoluetoimikunnan vähemmistö kuitenkin katsoi, että niin ei olisi ollut päätettävä, vaan että aika olisi ollut kiinteästi määrättävä. Näin senvuoksi, että varsin monilta tahoilta pitkin maata puoluejärjestöjen tahoilta oli lausuttu toivomus puoluekokouksen pikaisesta koollekutsumisesta. Tämä kävi ilmi myöskin sen piirisihteerien ja sanomalehtien päätoimittajien kokouksen puheenvuoroista, joka pidettiin muutamia päiviä ennen tätä puoluetoimikunnan kokousta. Me - vähemmistössä olleet olimme sitä mieltä, että puoluekokous olisi pidettävä mahdollisimman pian senvuoksi, että puoluekokous arvovaltaisena elimenä voisi määritellä puolueelle ne linjat, jotka nyt tällaisissa muuttuneissa olosuhteissa olisivat tarpeen, ja että saataisiin selvitys vallitsevaan tilanteeseen. Jos vaalit voitaisiin pitää tammi-kuun 15. päivänä tai piakkoin sen jälkeen, puoluekokous marraskuulla pidettynä joutuisi varsin sopivaan aikaan. Me perustelimme tätä käsitystämme myöskin sillä, että puoluekokouksen ja eduskuntavaalien välillä tarvittaisiin vähän pitempi aika kuin kuukausi tai puoltatoista,

jotta puoluekokouksen hyväksymät päätökset ja tunnukset voitaisiin saattaa mahdollisimman laajalle valitsijain tietoon hyvissä ajoissa ennen vaaleja. Täytyy nim. muistaa, että nyt ei esim. erilaisia painustöitä kirjapainovaikeuksien vuoksi voida suorittaa yhtä nopeassa tahdissa kuin aikaisemmin ja postinkulku maaseudulla on tällä hetkellä paljon vaikeampaa varsin laajoissa osissa maata, kuin aikaisemmin oli laita. Kun me tältä pohjalta lähdimme, nim. siltä, että olisi saatava puoluekokouksessa selvyys niistä suuntaviivoista, joita olisi noudatettava, niin me päädyimme siihen ehdotukseen, minkä täällä mainitsin, että puoluekokouksen aika olisi määrätty ja että puoluekokous olisi ollut pidettävä mahdollisimman pian. Sen jälkeen olemme tulleet yhä enemmän vakuutetuiksi siitä, että puoluekokous olisi saatsa selvittämään myöskin niitä ilmeisesti aika vaikeita ristiriitoja, joita puolueen sisällä näyttää olevan.

Tämän asian yhteydessä on herätetty myöskin kysymys, ei tosin puoluekokouksen kokouksessa, vaan ulkopuolella, siitä, että olisi suoritettava uudet puoluekokousvaalit, koska puoluekokouksen edustajat, niinkuin sanotaan, on valittu aivan toisenlaisissa olosuhteissa, kuin mitkä nyt vallitsevat. Tällöin on kiinnitetty huomiota siihen, että puolueen jäsenistä rintamalla olleet ja työvelvolliset eivät olleet viime keväänä toimitetuissa vaaleissa tilaisuudessa vaikuttamaan puoluekokousvaaleihin.

Jos uudet puoluekokousvaalit toimitettaisiin, täytyisi ne lykätä verrattain pitkäksi ajaksi, jos todella haluttaisiin, että rintamalla olevat puolueen jäsenet voisivat niihin osallistua, koska armeijasta ei tähän mennessä ole ennätetty kotiuttaa kuin vähän väkeä. Puoluekokouksen pito uusien vaalien jälkeen lykkääntyisi hyvin pitkälle. Puoluesääntöjen mukaan on puoluekokousvaalit toimitettava kuusi viikkoa ennen kuin puoluekokous kokoontuu. Myöskin ne alkuvalmistelut, joita puoluekokousvaaleissa on suoritettava, vievät verrattain pitkän aikaa, niinkuin jokainen puoluekuvoston jäsen varsin hyvin tietää. Ensin on päätettävä puoluekokouksen ajasta ja sitten määrättävä vaalipäivä. Sitä ennen on toimitettava uusi ns. piirijako, jonka perusteella edustajat valitaan, asetettava sitä varten keskuslautakunnat, joiden on käännyttävä järjestöjen puoleen ja pyydettävä asettamaan ehdokkaita. Sitten lautakuntien on nämä ehdokaslistat monistettava, lähetettävä järjestöille ja vasta sen jälkeen päästään äänestämään. Kun ottaa huomioon, kuinka hitaasti nykyisin järjestöissämme voidaan toimia ja varsinkin, kun ottaa huomioon maaseudun, jossa

järjestöjen välimatkat ovat pitkät, täytyisi uuden puolueäänestyksen näistä syistä lykkäytyä melko pitkälle. Meidän mielestämme ei tammöiseen nyt kuitenkaan ole varaa. Me tarvitsemme puoluekokouksen koolle niistä ysistä, joista aikaisemmin mainitsin, mahdollisimman pian ja minä ehdottaisin, että puoluekokous päätettäisiin kutsua koolle marraskuun 25. p. ja sitä seuraaviksi päiviksi. Siihen mennessä käsitykseni mukaan ennätettään suorittaa myös vielä ne jäljellä olevat valmistelutyöt, jotka tässä ovat tarpeen. Puoluetoimikunta on asettanut pienemmän komitean valmistamaan puoluekokousta varten tarpeellista puolueen lähiajan ohjelmaa ja käsitykseni mukaan tämä toimikunta voi saada työnsä valmiiksi verrattain pian. Sen valitsevat sihteerit ovat jo tehneet varsin suuren alustavan työn. Myöskin muut täydennykset, jotka ovat tarpeen puoluekokouksen ohjelmaa varten, ovat helposti kuukauden sisällä ai kaansaatavissa. Näinollen me katsomme, ettei näitäkään esteitä puolue kokouksen pikaiselle kokoonkutsumiselle ole olemassa. Niinkuin jo sanoin, ehdotan siis, että puoluekokous päätettäisiin pitää marraskuun 25. ja sitä lähinnä seuraavina päivinä Helsingissä.

K e t o: Pyysin puheenvuoron kannattaakseni Sylvi-Kyllikki Kilven ehdotuksia. Mitä puoluekokouksen aikaan tulee, niin asianlaitahan on ollut esim. 1930-luvulla sillä tavalla, että jokainen puoluekokous, niitähän pidettiin kolme silloin, on pidetty toista kuukautta aikaisemmin eduskuntavaaleja. Puoluetoimikunnan enemmistö tämän tietäen oli sitä mieltä, että nyt olisi syytä menetellä aivan samalla tavalla kuin aikaisemmin. Puoluetoimikunnan enemmistö näinollen ei ole tahtonut lainkaan poiketa siitä, mikä on ollut puolueessamme tapana. Ja minun ymmärtääkseni tämä tällainen menetelmä on ainoa oikea, jos tahdotaan päästä siihen, mitä puoluesihteerin sanoi välttämättömäksi, nim. määritellä puolueen kanta, jotta se olisi selvillä valitsijoille ennen vaaleja. Näin on luonnollista, että puoluekokouksen aika määrätään noin puolitoista kuukautta ennen vaaleja pidettäväksi. Nykyaikanahan jokainen päivä tuo uusia probleemoja. Meidän suhteemme Venäjään on sellainen, joka tuo uusia probleemoja, jotka on välttämätöntä huomioida poliittisessa katsauksessa ja jotka on valitsijain myöskin välttämätöntä huomioida. Sotatilanne ei muutu ainoastaan meidän osaltamme, vaan koko maailman osalta, ja sekin on puoluekokouksen ja puoluekokousvalitsijain hyvä huomioida. Näinollen minusta puoluetoimikunnan enemmistön käsitys on juuri tältä kannalta erinomaisen hyvin ymmärrettävissä, ja siinä ei ollut siis minkäänlaista pyrkimystä tällä asialla jollakin tavalla keinotella, vaan järjestää asia puolueemme vanhan käytännön mukaan.

Puoluesihteerin puhui niistä vaikeuksista, joissa kirjapainot nykyään ovat ja myöskin postin kulusta. Minä tahtoisin väittää kuitenkin, että nämä vaikeudet ovat juuri syrjäytymässä. Työvoiman puutehan on kirjapainoissa tuottanut tietysti suuria vaikeuksia ja on sen vuoksi ymmärrettävissä, että tuollainen väite esitetään, mutta nythän me alemme saada juuri miehiä kotiin ja myöskin kirjapainot saavat siis työväkensä, niin että ne voivat suorittaa ne kirjapainolliset tehtävät, mitä puoluekokous aiheuttaa. Lisäksi on huomautettava siitä seikasta, josta puoluesihteerin mainitsi, että eräät puoluekokoukselle esitettävistä alustuksista eivät ole vielä lainkaan valmiit. Nyt on olemassa puoluetoimikunnassa asetettu nelihenkinen komitea, joka aloittaa laatia jonkinlaista talouspoliittista ohjelmaa, mutta

tämä komitea ei ole vielä saanut ollenkaan ohjelmaansa näkyviin, puhumattakaan siitä, että puoluetoimikunta olisi sitä käsitellyt. Sitten tämän talouspoliittisen ohjelman olisi tultava jäsenten näkyviin, jotta ne voisivat lausua siitä käsityksensä. Mutta kaikki tuo ei ehdi ollenkaan, jos puoluekokous kutsutaan koolle 25 päiväksi marraskuuta, tai jos olisi kutsuttu koolle, niinkuin puoluesihteerin ensimmäinen ehdotus oli puoluetoimikunnassa, 4 päiväksi marraskuuta. Siitähän siellä taisteltiin. Minä olen siis sitä mieltä, niinkuin Sylvi-Kyllikki Kilpikin, että olisi puolueen vanhan käytännön mukaista ja olisi meidän puolueväkemme oikeuksien kannalta oikein, että puoluekokouksen aikaa lykättäisiin sillä tavalla kuin mainitsin. On todennäköistä, että eduskuntavaaleja ei voida toimittaa edes niin ajoissa, kuin on mainittu. Tohtori Kekkonen, joka tätä asiaa on valmistellut, on minulle ainakin sanonut, että niitä ei voida teknillisistä syistä suorittaa ennenkuin helmikuun 1. päivänä. Mutta jos olosuhteet myöhästyttävät, niinkuin on todennäköistä, niin vaalien tosiasiallinen toimittaminen lykkääntyy tästä ajankohdasta. Me ehdimme näinollen hyvästi järjestää puoluekokouksen silloin, kun olen maininnut, varsinkin jos meidän puolueemme ilmaisee hallitukselle, että edustajavaaleja ei olisi suunniteltava heti sinä ajankohtana, ne normaalisesti voitaisiin suorittaa, vaan pidettäisiin kuukauden parin väliaika. Mutta tässä asiassahan ei olekaan puoluekokouksen pitämisaika ratkaiseva, vaan ratkaiseva on se seikka, pidetäänkö puoluekokous siten, että jo toimitetut edustajavaalit pidetään voimassa, vai onko toimitettava uudet edustajavaalit. Siitähän kysymys on. Puoluesihteerihän on oikeassa siinä, että puoluetoimikunnan enemmistön taholta ei virallisesti ole tehty tästä asiasta ehdotusta vielä. Puoluetoimikunnan kokouksessa sitä ei tullut tehdyksi siinä tiimellyksen kuumuudessa eikä myöskään siitä syystä, koska puoluetoimikunnan enemmistö oli sitä mieltä, että puoluekokouksen aikaa olisi lykättävä, ja aiottiin tämä ehdotus sitten tehdä kohta piakkoin, kun asia tulee aktuaaliksi ja nähtäisiin, koska voitaisiin hyvällä syyllä nämä puoluekokousvaalit suorittaa. Mutta ajan määrittäminen sillä hetkellä

kun puoluetoimikunnan kokous pidettiin, ei ollut vielä mahdollista, koska ei tiedetty lainkaan tästä seikasta, miten miehet armeijasta pääsevät palaamaan kotiin, jolloinka tämä asia tulee aktueelliksi ja jolloinka voidaan kunnollisesti määrätä aika, jolloin hekin voivat osallistua puoluekokous edustajainvaaleihin. Tällainen asia nyt on. Nyt on, niinkuin Sylvi-Kyllikki Kilpi sanoi, tullut tietoja, joiden mukaan piakkoin tullaan kotiuttaminen suorittamaan ja jolloin voidaan nähdä, koska se on loppuun suoritettu, ja sen mukaan voidaan kunnollisesti määrätä puoluekokousedustajavaalien aika. Tämän vuoksi tämä asia olisi heti sen jälkeen, kun tämä on tullut tiedoksi, tullut puoluetoimikunnassa määriteltäväksi. Minä olen sitä mieltä, että nyt on tilanne kokonaan toisenlainen kuin viime huhtikuun 16. päivänä, jolloin nämä edelliset vaalit suoritettiin. Nyt on puolueen jäseniä jo saapunut ja tulee tänä lähiviikkoina saapumaan kotiseudulle. He voivat vähitellen osallistua asiain käsittelyyn ja määritellä kantansa. Silloin heitä oli tavattoman vähän, niinkuin puoluekokousedustajavaalien osanottokin osoitti, ja heillä ei ollut mitään tietoa siitä poliittisesta tilanteesta, mikä nyt vallitsee, ei ainakaan tietoa niistä tehtävistä, jotka nyt vaativat ratkaisua, vaan he suorittivat tuon äänestuksen pelkän luottamuksen perusteella, ne jotka siihen ottivat osaa. Nyt on tämä tilanne ihmisten tajuntaan tunkeutunut aivan toisella tavalla, nyt ovat monet uudet probleemit vaatimassa ratkaisua ja senvuoksi olisi paikallaan, että päätettäisiin nimenomaan, että uudet vaalit on toimitettava, joten pyydän tässä suhteessa kannattamaan Sylvi-Kyllikki Kilven ehdotusta.

Ei julkisuuteen.

MINISTERI WUOREN TILANNEKATSAUS

SOS.-DEM. PUOLUENEUVOSTON KOKOUKSESSA 22/10-44.

Kuten puoluepuolestolle viime vuosina esitetystä tilannekatsauksista on käynyt ilmi, on maamme poliittinen elämä saanut ratkaisevimmat vaikutteensa niistä sodista, joihin Suomen kansa on joutunut toisen maailmansodan syksyllä v. 1939 alettua. Uloittamatta tässä yhteydessä katsetta taaksepäin pitemmälle kuin v. 1941 kesällä alkaneeseen sotaan, lieenee syytä lyhyesti palauttaa mieliin puolueen asenne tämän sodan aikana aina viime kesäkuun alusta alkaneeseen vaiheeseen asti. Kaikki muistanemme, että työväen keskusjärjestöjen johtoelinten vähää ennen sodan alkamista pidetty yhteinen kokous päätti lausua toivomuksen, ettei maamme tarvitsisi sekaantua silloin jo varsin selvästi odotettavissa olevaan Neuvostoliiton ja Saksan väliseen kamppailuun. Myöskin on syytä muistaa, että puolueen taholla ei toivottu suomalais-englantilaisten suhteiden katkaisemista. Samoin puolue eri yhteyksissä korosti sitä käsitystä, että tätä sotaa, johon maamme oli joutunut oli pidettävä erillisenä tapahtumana suuresta maailmansodasta ja että se tavoitteiltaan oli käsitettävä yksinomaan puolustusluontoiseksi. Tämän mukaisesti puolue luonnollisesti vastusti maamme sitomista liittositein Saksaan ja sen liittolaisiin. Puolue ei myöskään mielihyvin nähnyt Yhdysvaltain ja Suomen välisten suhteiden katkaisemista. Vaikka puolueen taholta esitettiinkin tämän suuntaisia mielipiteitä maan hallitukselle, eivät ne kuitenkaan päässet ratkaisevasti vaikuttamaan valtakunnan viralliseen politiikkaan. Sotilaallisiin näkökohtiin vedoten Suomen armeija eteni vanhojen historiallisten rajojen yli Itä-Karjalaan. Maamme joutui sotaan myöskin Englantia ja sen läheisimpiä liittolaisia vastaan. Niikään katkesivat suhteet Yhdysvaltoihin. Vaikka Saksan kanssa ei tehtykään nimenomaisia liittosopimuksia, yhtyi maan hallitus kuitenkin ns. antikomintern-sopimukseen. Vaikka näin tapahtui ei puolue eikä sos.-dem. eduskuntaryhmä katsoneet voivansa kuitenkaan vetä edustajiaan pois maan hallituksesta.

Jos nyt kysytään, miksi puolue kaikesta huolimatta piti tarpeellisenä olla mukana hallituskokouksessa, vaikkakaan sen toivomuksia ei ratkaisevassa määrässä otettu maan ulko- ja sotapolitiikassa huomioon, niin voidaan siihen epäilemättä antaa erilaatuisia selityksiä. Eräät viittaavat siihen, että puolue-elinten tekemiä päätöksiä ei ole ajettu riittävällä ponnella. Toisaalta voidaan viitata siihen, että hallituskokousten rikkominen olisi ollut sisäpoliittisista syistä jopa vaarallista demokratian säilymisen kannalta katsoen. Ryhtymättä tässä pohtimaan yksityiskohtaisesti tätä kysymysryhmää olen halunnut siitä mainita sen vuoksi, että sillä epäilemättä on edelleenkin käytännöllistä merkitystä ajateltaessa puolueen aseman puolustamista ja vahvistamista sitä kohtaan osoitettua arvostelua silmälläpitäen sekä puolueen sisäisten olojen järjestämistä nykytilanteessa.

Maamme on erivaiheissa joutunut v. 1941 alkaneen sodan aikana myöskin sodasta irroittautumista koskevan kysymyksen eteen. Voimatta

seurata tämän kysymyksen käsittelyä maan hallituksessa dokumentaarisesti on tyydyttävä vain mainitsemaan, että hallituksen taholta on aikoinaan ilmoitettu sen yrittäneen ottaa selvyyttä Neuvostoliiton kannasta tässä suhteessa syyskesästä 1943 lähtien. Konkreettisesti hallitus joutui tämän kysymyksen eteen viime keväänä maaliskuu-huhtikuussa, missä yhteydessä välitön kosketuskin neuvostohallituksen kanssa otettiin. Vaikka hallitus saikin verrattain täsmällisen käsityksen Neuvostoliiton kannasta, se ei kuitenkaan katsonut voivansa johtaa asioita siihen suuntaan, että maa olisi irroittautunut sodasta. Hallituksen käsitys oli se, että Neuvostohallituksen esittämät ehdot olivat liian ankarat. Samalle kannalle asettui myöskin eduskunta. Jos tarkastellaan puolueen asennoitumista tähän kysymykseen, niin havaitaan, että ainakin vuodesta 1943 lähtien ja eräässä määrässä jo huomattavasti aikaisemminkin puolueessa esiintyi kaksi toisistaan eroavaa virtausta. Lähtemättä tässä eroittamaan toisistaan puolue-toimikunnan keskuudessa esiintyneitä vähemmistöjä ja enemmistöjä, sanoisin puolueen viralliseksi kannaksi sitä, joka on saanut eduskuntaryhmän enemmistön ja puolue-toimikunnan toisen osan kannatuksen, kun taas oppositioksi sanoisin eduskuntaryhmän vähemmistön ja puolue-toimikunnan toisen osan kannattamaa suuntaa. Virallisen kannan mukaan hallituksen kannanottoja viime huhtikuuhun saakka oli kannatettava lähinnä kuten olen ymmärtänyt sisäpoliittisista syistä, ts. maa ei voinut irroittautua sodasta esitetyillä ehdoilla yksimielisesti, minkä vuoksi näitä ehtoja ei myöskään sosialidemokraattien taholla voitu hyväksyä. Opposition taholla taas ajateltiin siten, että maan hallituksen olisi ollut harjoitettava aktiivista politiikkaa maan irroittamiseksi sodasta, missä mielessä mielialaa maassa olisi ollut valmisteltava raskaisiinkin rauhanehtoihin ja kosketusta nimenomaan viime keväänä jatkettava samassa mielessä.

Jos tässä yhteydessä sallitaan eräitä yleisiä mietelmiä, niin voitaneen todeta, että puolueen viralliseen asennoitumiseen tämän sodan aikana vaikutti ratkaisevasti käsitys sisäpoliittisesta tilanteesta. Vaikka onkin totta se lause, joka sanoo, että jonkin maan ulkopoliitiikan suunnan määrää hyvin suurella määrällä sen sisäpolitiikka, niin tätä voitaneen myöskin käytännössä noudattaa käsittäkseni vain suurissa maissa. Sellaisen pienen maan, kuin meidän, olisi otettava kuitenkin tarkoin huomioon ulkopoliittiset näkökohdat. Ellei kansan enemmistö niiden sanelemia välttämättömyyksiä tajua, on kansaa sopivin demokraattisin keinoin alituisen niiden suhteen valistettava. Nyt voidaan todeta, että maamme hallitus ei ilmeisestikään ole kaikissa vaiheissa riittävässä määrässä ohjannut kansan yleistä mielipidettä tajuamaan näitä realiteetteja, joskin myös voidaan asettaa ainakin eräissä vaiheissa kysymys, onko kulloinkin asioita hoitamisessa ollut hallitukseen aina tarkoin harkinnut eri mahdollisuuksia, vai onko se kulkenut vain siinä uomassa, minkä kannanotto ennenv:n 1941 sodan alkamista sille viitoitti. Myöskin sosialidemokraattisen puolueen tämän ajan politiikkaa tarkasteltaessa on aihetta kysyä, onko puolue aivan liian suurella määrällä joutunut olemaan sen yleisen mielipiteen vanki, joka on antanut kannatuksensa sille viralliselle politiikalle, minkä suhteen puolueella on ollut, kuten jo mainitsin, aihetta esittää useitakin huomautuksia. Eikö puolueella olisi ollut syytä voimakkaammin esiintyä tämän

mielipiteen muokkaamiseksi niin, että se olisi nähnyt asiat kirkkaammissa todellisuuden valaistuksessa ja siten avannut mahdollisuuden ilman syvällisiä erimielisyyksiä kansakunnan keskuudessa ajaa politiikkaa, joka varmastikin olisi ollut puolueen sydäntä lähempänä kuin maan virallinen politiikka tuona aikana?

Yleistilanne muuttui aikaisempaan verrattuna oleellisesti kesäkuun alkupuolella alkaneen punaisen armeijan menestyksellisen hyökkäystoiminnan jälkeen. Se, mitä Suomen kansan enemmistö ei ollut nähnyt tai tahtonut nähdä, alkoi sille selvitä Karjalan kannaksen rintaman romahduksen ja Viipurin menetyksen jälkeen.

Maan hallituksen politiikka ei kuitenkaan siinäkään tilanteessa löytänyt varmaa suuntaa. Tarvitsematta tässä syventyä tapausten yksityiskohtaiseen tarkasteluun palaute vain mieliin, että vaikka hallitus ja nähtävästi myöskin korkein sotilasjohto ensi vaiheessa olivatkin sitä mieltä, että maan oli pyrittävä poliittisin keinoin irroittautumaan sodasta ja siten välttämään se katastrofi, joka sitä uhkasi, ei riittävän ripeisiin toimenpiteisiin ryhdytty. Sensijaan asiat saivatkin Saksan hallituksen sekaantumisen ansiosta sen käänteeksi, että tasavallan presidentti omalla vastuullaan sitoi maamme politiikan entistä kiinteämmin Saksan sotapolitiikkaan. Mitä tulee puolueen kannanottoon tämän kriisin aikana, on syytä palauttaa mieliin, että kaikki puolueen elimet olivat yksimielisiä siitä, että maalle oli saatava uusi hallitus nimenomaan maan irrottamiseksi sodasta. Tämän hallituksen kokoonpanon suhteen tosin ilmeni jonkin verran eriäviä käsityksiä. Myöskin vallitsi täydellinen yksimielisyys siitä, että maata ei ollut sidottava ns. Ribbentrop-sopimukseen. Tämän kannanottoon liittyi, mikäli olen ymmärtänyt, myöskin se, että maan oli jatkettava yrityksiä sodasta irroittautumiseksi. Sen jälkeen kun tasavallan presidentti tosin nojautuen hallituksen enemmistön kantaan, mutta eduskunnan mielipidettä kuulematta, oli antanut yllämainitun sitoumuksen, joutuivat puoluetoimikunta ja sos.-dem. eduskuntaryhmä käsittelemään kysymystä, oliko sos.-dem. ministerien tämän jälkeen jäätävä hallitukseen vai ei. Puoluetoimikunnan enemmistö ja ainakin eräässä alkuvaiheessa myöskin eduskuntaryhmän valmistavan valiokunnan enemmistö asettuivat sille kannalle, että sos.-demokraattisten hallitusten jäsenten olisi ollut tämän jälkeen erottava. Eduskuntaryhmä taas asettui asiaa päätkehti harkittuaan sille kannalle, että hallitukseen oli kaikesta huolimatta jäätävä. Tämän kannan perusteluiksi esitettiin se näkökohta, että jos sosialidemokraattiset ministerit eroaisivat, voisi siitä seurata laamannus armeijan taistelutahdossa, mistä taas olisi voinut seurata syytös puoluetta vastaan siitä, että se oli lyönyt keskellä taistelua tikan armeijan selkään. Tämän suhteen taas toisaalta huomautettiin, että armeijan taisteluhenki olisi ilmeisesti kuitenkin säilynyt ja säilynyt ehkä parempanakin kuin mitä se sitten itse asiassa säilyi, kun sotilaat olisivat tienneet, että maan kohtaloita ei oltu sidottu häviävän Saksan kohtaloihin. Eniköisen huomattava on mielestäni se seikka, että puolueen tai paremmin sanoen eduskuntaryhmän asennoitumista tässä vaiheessa ei aluksi-kaan ymmärretty Ruotsin eikä muiden demokraattisten maiden sosialidemokraattien keskuudessa. Tällöin syntynyt karsaus puolueen virallisen suun-

nan johtomiehiä vastaan on tähän asti heikentymättömänä säilynyt.

Maa jatkoi siis sotaa Ribbentrop-sopimuksen luomalla pohjalla. Hyvin pian osoittautui, että saksalaisten vakuuttelut kestävyystään itäisellä sotänäyttämöllä olivat lievästi sanoen propagandaa, että saksalaisten apu Suomen armeijalle jäi paljon pienemmäksi sovittua määrää ja että Suomen armeijan taisteluhenkikin oli, vaikka linjat olivat saatu vakautetuiksi, alenemassa. Lähestyvä sotilaallisen tappion mahdollisuus ja suoranainen uhkakin pakoittivat maan hallituksen suhteellisen nopeassa tahdissa jälleen muuttamaan kantaansa. Tämän mukaisesti koetti heinäkuun lopulla päivä, jolloin tähän yllätykseen valmistamaton Suomen kansa hämmästytti tiedolla tasavallan presidentin eroamisesta. Ennätysmäisessä ajassa vaihtui tasavallan presidentti, minkä jälkeen myöskin hallitus muodostettiin uudelleen.

Hallituksen muodostamisessa esiintyivät toisilleen jossakin määrin ristiriitaiset tekijät. Toisaalta vaikutti se, että uusi tasavallan presidentti piti, kuten luonnollista oli, ensisijaisena tehtävänään maan irrottamisen sodasta. Tämän mukaisesti määräytyi myöskin uuden hallituksen politiikka. Toisaalta vaikuttivat kuitenkin edelleen ne samat voimat, jotka olivat lähinnä määränneet maan politiikan sodan kestäessäkin ja tämä tosiasia tuli näkyviin hallituksen kokoonpanossa. Tosin eräissä kohdin ja mm. sosialidemokraattisen edustuksen kohdalla pyrittiin tekemään muutoksia, jotka antoivat ymmärtää, että kysymyksessä oli uusi politiikka. Mutta toisaalta jäi hallitukseen huomattava määrä sellaisiakin henkilöitä, jotka olivat antaneet kannatuksensa ns. Ribbentrop-sopimukselle, jotapaitsi hallituksen kokoonpano muutenkin eräissä kohdin jäi kovin vanhoilliseksi. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä antoi kuitenkin siunauksensa tälle hallitukselle nähtävästi lähtien siitä, että nopea toiminta oli välttämätön. Tietenkin on vaikea arvioida olisiko jokin toinen hallitus saanut paremmat rauhanehdot Moskovassa, mutta joka tapauksessa on tosiasia, että tämän hallituksen pohjalla ei ainaakaan saatu syntymään mitään luottamuksellisia suhteita Neuvostohallitukseen. Myöskin on mahdollista, että hallituksen kokoonpano vaikutti siihen, että Moskovaan lähtö viivästyi niinkin pitkälle kuin se itse asiassa teki. Herra Hackzellin hallitus ei muodostunut kuitenkaan pitkäaikaisesti pääministeriä kohdanneen valitettavan sairauden johdosta. Hallitus oli uudistettava ja se tapahtuikin heti välirauhansopimuksen kirjoittamisen jälkeen. Välirauhansopimus allekirjoitettiin syyskuun 19. päivänä ja uusi hallitus astui toimeensa syyskuun 21. päivänä.

Uuden hallituksen kokoonpanossa ei myöskään tapahtunut sellaisia muutoksia, joita voitaisiin pitää radikaalisina edelliseen hallitukseen verraten. Hallitukseen jäi varsin runsaasti edellisen hallituksen jäseniä, ja näiden joukossa on edelleen eräitä ns. Ribbentrop-sopimuksen hyväksyjiä. Sosialidemokraattinen edustus sai yhden paikan lisää ja ne kaksi uutta sosialidemokraattista ministeriä, jotka nyt tulivat hallitukseen, olivat edustaneet ainakin viime aikoina jonkin verran puolueen virallisesta politiikasta poikennutta suuntaa. Heidän asemaansa kuvaa lähinnä ehkä se, että SAKn työvaliokunta, joka kielsi allekirjoittaneen liittymisen herra Hackzellin hallitukseen, nyt sen salli. Herra Castrenin

hallitus kuvastelee nähtävästi niitä käsityksiä, joita eduskunnan enemmistöllä on tai ainakin tähän asti ollut. Tämä ei kuitenkaan tiedä sitä, että se täydellisesti jatkaisi niitä vaatimuksia, joita maan ulkopoliittinen asema viime viikkoina on asettanut. Ne, jotka ovat sitä mieltä, että ainakin jonkin verran toisenlainen olisi ollut tarkoituksenmukaisempi, voivat edellämainitussa seikassa nähdä jälleen sen ristiriidan, joka on ollut olemassa kansan enemmistön ja sitä edustavan eduskunnan enemmistön käsitysten ja vallinneen tilanteen maalle asettamien ulkopoliittisten vaatimusten välillä. Saanen tässä yhteydessä mainita, että yhdessä SAK:n työvaliokunnan kanssa olen sitä mieltä, että hallitukseen liittymiseni ehdoksi olisi ollut asetettava vaatimus ainakin yhden ns. oppositioon kuuluvan puoluetoverin saaminen mukaan. Tähän käsitykseen nojautuen kieltäydyinkin ensivaiheessa tulemasta hallitukseen. Mutta kun SAK:n työvaliokunta asetettiin tavallaan vastuuseen hallituksen muodostamisen pitkittämisestä maalle erittäin arkaluontoisessa tilanteessa ja kun eräät oppositioon kuuluvat henkilöt myöskin lausuiivat sen käsityksen, että hallitukseen kaikesta huolimatta voitaisiin mennä, annoin lopulta suostumukseni. Mainitsen vielä, että toveri Fagerholm oli kansani samaa mieltä näissä kannanotoissa.

Nykyisen hallituksen politiikan määrää yksinomaan välirauhansopimuksen ehtojen toteuttaminen. Hallituksen vakaa tarkoitus on pyrkiä täyttämään nämä ehdot. Se on selvästi ilmaistu hallituksen taholta. Hallituksen on omasta puolestaan luonnollisesti vaikea arvioida, pystyykö se parhaimmalla mahdollisella tavalla käytännössä toteuttamaan välirauhan ehdot. Sensijaan hallitus voi luonnollisesti arvioida, minkälaista luottamusta se nauttii tasavallan presidentin, eduskunnan ja - mikä myöskin on tässä vaiheessa tärkeätä - kontrollikomission taholta. Mitä kahteen edellämainittuun tulee, ei hallitus ole saanut tietoonsa mitään sellaista, joka viittaisi, että se ei nauttisi luottamusta. Mitä taas kontrollikomissionin asenteeseen tulee, kaipaa se hiukan laajemman tarkastelun.

Kuten tunnettua, ovat välirauhansopimuksen eri kohdat jääneet ehkä pakostakin sanonnaltaan siksi epämääräisiksi, että niitä voidaan tulkita hyvinkin erilaisella tavalla. Tämä tulkinta voidaan suorittaa kahdella tavalla. Joko voidaan menetellä niin, että Suomen hallitus tulkitsee välirauhansopimuksen määräyksiä ja panee toimeen niitä tämän tulkintansa mukaan. Kontrollikomissionille jää tällöin sen tarkkaileminen, onko sopimuksen kohtia toteutettu tai pyritty toteuttamaan komission käsittämällä tavalla. Myöskin voitaisiin menetellä niin, että Suomen hallitus koettaisi määritellä oman käsityksensä ja sen jälkeen pyrkisi saamaan selville kontrollikomission käsityksen, minkä jälkeen erilaisista tulkinnoista pyrittäisiin neuvotteluissa sopimaan.

Jos nyt tarkastellaan tähänastista käytäntöä, niin voidaan todeta, että jälkimmäinen tapa ei ole osoittautunut ei ainakaan yleisesti mahdolliseksi. Asioiden kulku on siten muodostunut sellaiseksi, että Suomen hallitus on parhaan taitonsa mukaan tulkinnut määräyksiä ja pannut niitä käytäntöön. Komissioni on saamiensa ilmoitusten johdosta määritellyt kantansa ja esittänyt tarpeelliseksi katsomissaan kohdissa milloin jyrkemmin milloin lievemmin huomautuksensa tai vastalauseensa, minkä jälkeen

hallituksen ja Suomen viranomaisten on ollut tarkistettava käsityksiään. Eräissä tapauksissa on keskustelua jossakin muodossa voitu jatkaa, mutta yleensä on näyttänyt siltä, että komissioni käsittää niin, että Suomen hallitukselle ei voida ennakolta antaa mitään neuvoja sensuhteen, miten on meneteltävä, vaan riittää kuin ilmoitetaan, että suoritettavat toimenpiteet eivät tyydytä komissionia, minkä jälkeen Suomen hallitus on saanut määritellä uudelleen kantansa.

Kun näin on, on hallituksen piirissä luonnollisesti usein tullut esille kysymys, kuinka pitkälle minkin kohdan tulkinnassa on mentävä ja minkälaisiin toimenpiteisiin kulloinkin on ryhdyttävä. Tähän mennessä on hallitus useimmiten ollut täysin yksimielinen siitä, että eri kohtien tulkinnassa on mentävä mahdollisimman pitkälle. Myöskin on ollut esillä kysymys, kuinka nopeasti eri kohtien edellyttämiin toimenpiteisiin on ollut ryhdyttävä ja mitä mahdollisuuksia on ollut jättää joitakin kohtia odottamaan toimenpiteitä. On syytä todeta, että hallituksen keskuudessa on toisaalta oltu sitä mieltä, että näissä suhteissa on toimittu määrätietoisesti ja johdonmukaisesti, mutta toisaalta on myöskin esitetty se mielipide, että olisi ollut tarpeellista tarkemmin määritellä nämä hallituksen toimenpiteet kunkin kohdan suhteen erikseen ennakolta.

Katsoen siihen, että ratkaistavina olleet ja edelleenkin olevat kysymykset ovat erinomaisen vaikeita, vaikka kuinka hyvää tahtoa olisi olemassa, samoin kuin siihen että nykyisen hallituksen ei ole onnistunut saada sellaisia luottamuksellisia suhteita kontrollikomissioniin, on hallituksen omassa keskuudessa ryhdytty pohtimaan kysymystä, olisiko mahdollista löytää tilanteeseen parannus muuttamalla hallitusta. Jos olen oikein ymmärtänyt, on tätä parin kolmen hallituksen jäsenen esille heittämää kysymystä pohdittu hallituksen keskuudessa varsin ennakkoluottomasti siinä mielessä, että hallitus olisi valmis tällaiseen vaihtokseen, mikäli se katsotaan tarkoituksenmukaiseksi. Tämä on minun todettava nimenomaan yhtenä niistä, jotka ovat tämän kysymyksen esille vetäneet. Tällöin on tietysti noussut esille myöskin kysymys, onko saatavissa sellaista hallitusta, joka ollen yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa ja parlamentaarisessa vastuussa myöskin eduskunnalle voisi todella rakentaa sellaiset luottamukselliset suhteet kontrollikomissioniin, kuin tähänastinen käytäntö on osoittanut tarpeelliseksi. Ellei sitä mahdollisuutta ole - sitähan on tosin vaikea ennakolta täysin varmasti sanoa - ei hallituksen vaihtamisesta ennen eduskuntavaaleja olisi suurtakaan käytännöllistä hyötyä.

Kokonaan riippumatta tässä kosketellusta tarpeesta luottamuksellisten suhteiden rakentamisesta kontrollikomissioniin voi tietenkin syntyä tilanne, jossa hallitus joko kokonaan eroaa tai ainakin hajoaa senvuoksi, että eräät sen eteen tulevat tehtävät muodostuvat ylivoimaisiksi suorittaa. On näet muistettava, että eräät välirauhan ehdot voivat niitä kontrollikomissionin tulkitsemassa mielessä toteuttamaan ryhdyttäessä osoittautua eräille ylivoimaisiksi. Myöskin voi hallitus epäonnistua eräiden sisäpoliittisten tehtävien suorittamisessa, tehtävien, jotka saavat tavattoman suuret mittasuhteet demobilisation yhteydessä.

Välirauhan sopimuksen eri kohtia on pyritty toteuttamaan tietenkin yhtäaikaaisesti. Tällöin on ilmennyt eräitä kysymyksiä, joissa kontrollikomissio on tehnyt vakavia huomautuksia. Mainitsen niistä tässä muutamia.

Sopimus edellyttää, että Suomen armeija eristää alueellamme olevat saksalaiset joukot ja luovuttaa ne liittoutuneille. Tämän johdosta on syntynyt sotaretki Pohjois-Suomessa. Toimenpiteet siellä eivät ole tyydyttäneet kontrollikomissiota, joka sanoo, että sotatoimia ei ole suoritettu riittävällä voimalla ja nopeudella. On ilmeistä, että nämä sotatoimet olisi pitänyt aloittaa aikaisemmin, kuin mitä ne todellisudessa alkoivat. Kerran alkuun päästyään ne ovat kylläkin sujuneet olosuhteisiin katsoen verrattain nopeasti. Johtuiko viivästyminen pelkästään pitkistä matkoista, on jyrjästä vaikea päätellä, mutta se voidaan todeta, että myöskin ylin sodan johto toteaa tällaisen viivästymisen.

Kontrollikomissio on sitä mieltä, että sopimuksen määräämää saksalaisten joukkojen eristäminen ja Suomen armeijan demobilisatio on suoritettava siinä määrääjassa, mikä sopimuksessa on sanottu, ts. joulukuun 5. p:ään mennessä. Tämän mukaisesti lokakuun 10. p:nä keskeytettyä armeijan kotiuttamista ryhdytään nyt jatkamaan täydellä teholla samalla kun sotavoimia pohjolassa lisätään niin, että tehtävät siellä saataisiin tar-koitetussa ajassa suoritetuksi.

Sotavankien kohtelusta on komissionilla ollut useita muistutuksia tehtävänä. Näiden johdosta asetti ylipäällikkö joitakin aikoja sitten erikoisen tutkimuskomissionin selvittämään näitä rikoksia. On todettava, että tuomittavia tekoja tässä suhteessa on todella tehty. Tähänastisten tutkimusten perusteella on useita vankien huonoon kohteluun syylistyneitä asetettu syytteeseen.

Sopimuksessa sanotaan, että Suomen hallitus on valmis yhteistoimintaan liittoutuneiden kanssa sotarikollisten rangaistukseen saattamiseksi. Tämä kohta merkitsee käytännössä komissionin tulkinnan mukaan, että suomalaisten viranomaisten olisi pitänyt omasta aloitteestaan pidättää sotarikoksiin epäilemänsä henkilöt ja saattaa heidät tuomittavaksi sinne, missä rikokset on tehty. Tällaisiin toimenpiteisiin ei oltu ryhdytty, ennenkuin kontrollikomissionin taholta on esitetty joukko nimiä tällaisiin rikoksiin syylistyneitten joukosta. Kuinka laajaksi tämä joukko tulee muodostumaan, ei ole tiedossa.

Suomen on sopimuksen mukaan maksettava sotakorvauksina 300 milj. dollaria tavaroissa. Toimenpiteisiin tämän suorittamiseksi on ryhdytty. Kontrollikomissio on halunnut tietää, minkä suunnitelman mukaan Suomi aikoo nämä korvaukset suorittaa. On ollut siis tehtävä alustava kuuden vuoden suunnitelma. Sitä varten on ollut järjestettävä erinäisiä elimiä, jotka huolehtivat teollisuuden järjestämisestä siten, että tarpeellisia tavaroita voidaan todella tuottaa. Samoin on ollut pystytettävä elimiä, jotka neuvottelevat Neuvostoliiton ja komissionin edustajain kanssa korvausten suorituksen järjestämisestä. Vaikeimpia kysymyksiä tällöin on ollut sen hintatason määrääminen, minkä perusteella luovutetut tavarat hinnoitellaan. Jos hintataso nykyiseen verraten asetetaan alhaiseksi, merkitsee se tietenkin luovutettavan tavaramäärän suurentumista. Mikäli olen ymmärtänyt, on kontrollikomissio sitä mieltä, että tavarat olisi

hinnoiteltava rauhanaikaisten keskihintojen mukaan. Jos näin lopullisesti tapahtuu, merkitsisi se tavaroissa ehkä kaksinkertaista määrää siihen verraten mitä tavaroita olisi luovutettava, jos hinnat määrättäisiin esim. nykyisten amerikkalaisten markkinahintojen perusteella. Korvauksia suorittaessamme on ilmeistä, että tulemme menettämään mm. uudenaikaissimmat kauppalaivamme ja uusimman osan jäänmurtajalaivastostamme. Meidän on valmistauduttava siis tekemään ankarasti työtä voidaksemme suorittaa nämä korvaukset ja samalla viedä kansantalouttamme tarpeellisessa määrässä eteenpäin. Kun otamme huomioon myöskin sisäiset korvauskysymyksemme, siirtävien korvaukset, sodasta kärsimään joutuneiden vaatimat korvaukset, jättiläismäiseksi paisuneen valtionvelkamme rasitukset ym. käsitämme, että saamme valmistautua varsin vaatimattomaan elintasoon pitkiksi vuosiksi eteenpäin. Samalla on etenkin porvariston käsitettävä, että varsin radikaaliset otteet tuotannollisen omaisuuden käytössä ovat aivan välttämättömiä asioiden järjestämiseksi.

Mainitsen vielä yhden kohdan, joka on synnyttänyt keskustelua. Se on lakkautettuja järjestöjä koskeva kohta. Se on yleensä sujunut kuta kuinkin hyvin. Jonkin verran vastahakoisuutta ilmeni Rintamamiesliiton lakkauttamisessa, mutta sekin kuitenkin toteutettiin. Taustalla häämöittää kuitenkin jatkuvasti suojeluskuntia ja mahdollisesti myöskin Aseveljien Liittoa koskevat kysymykset. Suojeluskuntia tuskin voidaan ryhtyä hajottamaan ennenkuin armeijan demobilisatio on loppuun suoritettu, sillä jos ne hajoitetaan, hajoitetaan samalla se koneisto, joka käytännöllisesti hoitaa demobilisation. Mutta kysymys astuu ilmeisesti päiväjärjestykseen ainakin heti sen jälkeen. Mahdollisesti se tulee pohdittavaksi sitä ennenkin. Mikäli olen ymmärtänyt, ollaan sotilaspiireissäkin valmiit tässä suhteessa radikaalisiin muutoksiin armeijan rauhan kannalle asetettaessa.

En jatka tätä luetteloa. Kuten havaitaan, ovat esille tulleet kysymykset sellaisia, että niitä toteutettaessa on ainakin porvarillisten piirien ollut pakko voittaa monta vanhaa käsitystä ja ennakkoluuloa sopimuksen eri kohtia toteutettaessa. On käsitettävää, että tällöin on edellisissä piireissä herännyt kysymys, mihin tämä kaikki johtaa. Onko mahdollista säilyttää maan itsenäisyys, vai onko tämä kaikki alkua maan alistamiseen neuvostojärjestelmään.

Näitä arveluita kuultaessa on syytä pitää kiinni siitä, että liittoutuneiden maiden taholta on useassa yhteydessä korostettu, että kontrollikomissionin tarkoituksena ei ole sekaantua maan sisäisiin asioihin. Suomen on vain huolehdittava siitä, että välirauhan sopimuksen ehdot tulevat täytetyiksi. Kuten suomalaiseltakin taholta on sanottu, ei niiden toteuttaminen ole mahdotonta vaikkakin suuria uhrauksia ja kieltäymyksiä vaativa. Nämä kaksi seikkaa luovat pohjan toiminnalle, joka tähtää itsenäisyytemme säilyttämisen pohjalla välirauhan ehtojen tinkimättömään toteuttamiseen ja hyvien suhteiden rakentamiseen Neuvostoliiton ja Suomen välillä. Tämä tie on edelleen mahdollinen. Tarvitaan vain kaukonäköisyyttä, päättäväisyyttä ja yksimielisyyttä kansakunnan keskuudessa. Myöskin tarvitaan sellaista tulevaisuuden uskoa, joka antaa voimia ja rohkeutta tämän tien kulkemiseen.

Voisin lopettaa katsaukseni oikeastaan tähän. Mutta eräästä seikasta on kuitenkin vielä mainittava. Työväki tulee nykyisissä oloissa näyttämään ratkaisevaa osaa maan kohtaloita muovattaessa. Työväkeen ovat muiden kansanluokkien katseet nyt tähtäytyneet. Millä tavalla työväki voi suorittaa sen eteen nousseen suuren historiallisen tehtävän, siinä kysymys, joka painaa meidän kaikkien mieltämme.

Onnellista olisi, jos työväen keskuudessa voitaisiin säilyttää kaikkien niiden ainesten yhtenäisyys, jotka ovat maamme itsenäisyyden ja demokraattisen järjestyksen säilyttämisen kannalla. Kolmas tärkeä seikka, nim. ystävällisten suhteiden rakentaminen Neuvostoliiton kanssa, on mielestäni luonnollinen asia myös siinä mielessä, että meidän on omista mielistämme karsittava se epäluuloisuus, mikä sosiaalidemokraattienkin keskuudessa on usein ilmennyt Neuvostoliittoa kohtaan.

Yhtenäisyyttä koskevaa kysymystä käytännöllisessä mielessä käsiteltäessä on vakavasti tutkittava, mitä mahdollisuuksia on toisaalta saada jokin selvitys aikaan puolueen piirissä esiintyneiden eri virtausten kesken samoin kuin mitä mahdollisuuksia on saada ns. kuutosryhmä ja sen kannattajat liittymään puolueen riveihin. Oma käsitykseni on, että nämä kysymykset olisi selvitettävä ja että niissä myöskin pitäisi voida päästä ratkaisuihin.

Tässä yhteydessä haluaisin korostaa, että kuutosten palauttaminen eduskuntaan merkitsee näissä pyrkimyksissä paljon. Siinä asiassa ei ainakaan kenenkään sosialidemokraatin pitäisi enää jarruttaa. Hallitus on sitä mieltä, että asian käsittelyä eduskunnassa olisi kiirehdittävä.

Tähänastinen kokemus nykyisestä hallituksesta osoittaa, että olisi ollut onnellista, jos hallituksessa olisi ollut mukana ainakin puolueen oppositioon kuuluvia miehiä - tarkoitan selvemmin siihen kuuluvia kuin mitä esim. toveri Fagerholm ja minä olemme. Tehtävät ovat siksi vaikeat, että kaikki voimat tarvitaan. Tarvitaan myös kaikki se luottamus, mitä voidaan koota omasta maasta. Mitä enemmän on ulkopuolella sen piirin, minkä on vastattava asioiden hoidosta, sitä suuremmat mahdollisuudet ovat arvostelun syntymiselle, sillä itse asiat ovat jo sen luontoiset, että ne eivät voi synnyttää juuri muuta kuin arvostelua. Oikeiston taholta tulevaa arvostelua meidän ei tarvitse tässä vaiheessa niinkään pelätä, vaikka ei sitäkään politiikkaa muovattaessa ole syytä kokonaan unohtaa. Tärkeämpää on se, mitä ajatellaan työläisjoukoissa ja nimenomaan radikaalitemmissä työläisjoukoissa. Jo tämänkin vuoksi mahdollisimman suuri voimien kokoaminen työväenliikkeen keskuudessa on välttämätön.

Esitykseni on venynyt pitkäksi. Moniin kysymyksiin olisi ollut syytä vielä kajota. Mutta jätän ne. Pyydän saada vielä lopuksi korostaa, että meillä on välirauhan sopimuksen pohjalla edessä tie, jota voidaan kulkea. Sillä tiellä pysymiseksi tarvitaan oikeaa käsitystä ajan vaatimuksista, kykyä nähdä asioita ikäänkuin uudesta näkökulmasta, yhtenäisyyttä työväen keskuudessa ja tulevaisuuden uskoa kaikissa kansalaispiireissä.

EHDOTUS I

Monien ja raskaitten sotavuosien jälkeen olemme vihdoinkin saapuneet kauteen, jolloin kaivattu rauhantila on näkyvissä. Tosin taistelu jatkuu edelleen Pohjois-Suomessa olevia saksalaisia joukkoja vastaan vaatien uhreja ja ponnistuksia. Me voimme nyt kuitenkin ajatella rauhaa todellisuutena eikä vain epämääräisenä tulevaisuuden haavekuvana.

Suomen kansa on useimpien Euroopan kansojen tavoin joutunut täysin mitoin kokemaan, mitä sota merkitsee. Sosialidemokraattinen työväenliike oli aikaisemmin rauhanomaisen, rakentavan työn lipunkantajana. Se antoi tukensa pyrkimyksille, jotka tähtäsivät kansojen välisten ristiriitojen ratkaisemiseen muuta kuin sodan tietä.

Nyt käydyn sodan aikanakin tämä puolueen peruspyrkimys ilmeni mm. siinä, että puolueen ja muunkin työväenliikkeen johtavat elimet halusivat väistää maamme sekaantumisen suurvaltasotaan. Se ilmeni myöskin siinä, että maamme kuitenkin sotaan jouduttua puolue tahtoi sotaa käytäväksi maamme historiallista aluetta laajentamatta ja se halusi maamme sodasta irroitettavaksi paljoo aikaisemmin kuin useimmat porvarilliset puolueet. Puolueneuvosto kuitenkin valittaen toteaa, että eräät puolueen johtavat luottamushenkilöt eivät näitä linjoja riittävässä määrässä noudattaneet. Eräät heistä näkivät ilmeisesti ilman vastenmielisyyttä sodan aloittamisen kansallissosialistisen Saksan kanssa Neuvostoliittoa vastaan, sodan aikana joku heistä puolsi maamme kuulumattoman alueen siihen liittämistä ja eräiden henkilöiden poliittinen toiminta ei ollut omansa mahdollisimman tehokkaasti toteuttamaan puolueväen suuren enemmistön vaatimusta maamme nopeasta sodasta irroittamisesta.

Samalla kuin Puolueneuvosto kehoittaa yllämainittuja henkilöitä toistaiseksi luopumaan luottamustehtävistään puolueessa se tähdentää, että noista valitettavista tapahtumista huolimatta Suomen työväen ei ole luovuttava sosialidemokraattisesta puolueesta, joka tähän saakka on monet vuosikymmenet johtanut Suomen työtätekevien luokkataistelua ja sillä hankkinut näille lukuisia suuriarvoisia saavutuksia. Puolueneuvosto on vakuutettu siitä, että puolueen vanha rauhanrakkaus on näiden vuosien kokemuksissa saanut sellaista uutta vahvistusta, että sen kestävyYTEEN voidaan luottaa.

Käydyn sodan aikana ja sen johdosta Suomen kansa ja erityisesti sen vähäväkinen väestö on joutunut paljon uhraamaan ja paljon menettämään. Riipaisevan suuret määrät sen parasta nuorisoa ja parhaita miehiä on sodassa menettänyt henkensä tai ruumiillisen kuntonsa. Onnettomasti päätynyt sota on saattanut maamme suuresti muuttuneisiin ulkopoliittisiin olosuhteisiin ja pannut kansamme kannettavaksi ankarat velvoitukset, joiden täyttäminen tulee tavattomassa määrin vaikeuttamaan sen taloudellisia ja sosiaalisia elinehtoja.

Tästä huolimatta Suomen kansan ja sen työtätekevän väestön ei näissä vaikeutuneissa olosuhteissakaan ole menetettävä rohkeuttaan. Maamme on joka tapauksessa säilyttänyt itsenäisyytensä. Sen tulee uussissakin olosuhteissa ponnistella sitkeästi ja tinkimättä vaikeuksien voittamiseksi. Tällöinkin on ehdottoman välttämätöntä, että ripeästi ja perinpohjaisesti ryhdytään laajojen kansankerrosten elinehdot turvaaviin toimenpiteisiin.

Työväestöä ja maan vähävaraista väestöä edustavana Sosialidemokraattisen puolueen osalle lankeaa rauhan työhön palattaessa laajoja tehtäviä. Puolueen ohjelma tämän väestönosan oloja syvästi koskevissa kysymyksissä tullaan tarkemmin määrittelemään koolle kututtavassa puoluekokouksessa, mutta Puolueneuvosto haluaa jo tässä vaiheessa kiinnittää huomiota eräisiin nykytärkeisiin seikkoihin.

Talous- ja sosiaalipolitiikan tärkeysjärjestys.

Puolueneuvosto katsoo, että lähiaikojen taloudellisessa ja sosiaalisessa politiikassa on pidettävä lähtökohtana sitä, että jokaiselle kansalaiselle turvataan elinvälittämättömyydet. Erityisesti Puolueneuvosto painostaa sitä, että työtilaisuuksien järjestämistä riittävässä laajuudessa ase- ja työpalveluksesta kotiutuville tarmokkaasti hoidetaan. Milloin kotiutetut eivät voi saada takaisin entisiä työpaikkojaan, on työtilaisuuksia järjestettävä kunkin omalta alalta tai läheltä sitä sekä myös omalta asuinseudulta. Tämä koskee niin ruumiillista kuin henkistäkin työtä. Kotiuttamisen ja ansiotyöhön pääsyn välinen aika on taloudellisesta turvattava. Myöskin sotatuotannon palveluksessa olevat työntekijät on ajan tullen nopeasti saatava sijoitetuiksi rauhanomaisille työaloille.

Niin kotiutuvien kuin muidenkin kannalta asuntokysymyksen järjestäminen vaatii ripeitä ja laajasuuntaisia toimenpiteitä. Asuntorakennustuotanto on kaikkia mahdollisuuksia käyttäen saatava vauhtiin.

Jos osoittautuu tarpeelliseksi, on eri tahoilla maata pantava käyntiin hyödyllisiä yleisiä töitä, eikä niille ole annettava minkäänlaista varatyöleimaa. Riittävän elintarpeiden tuotannon turvaamiseksi on maatalous kohotettava sodanaikaisesta laskukaudestaan.

Teollisuuden elvyttämiseksi ja sen poteman raaka-ainepulan lieventämiseksi vaaditaan valtiovallalta tarmokkaita toimenpiteitä. Tarpeen vaatiessa valtion on otettava hallintaansa teollisuus- ja liikelaitoksia. Valtion vaikutusta taloudelliseen elämään on muutenkin lisättävä ja yleensäkin on tarkoin kontrolloitava kaikenlaisia saalistusyrityksiä. Sodan aikana alhaiseksi painunutta elintasoa ja edessä olevia valtavia taloudellisia tehtäviä ajatellen on huolehdittava, etteivät yksityiset pääomanomistajat pääse hyötymään kansan hädän kustannuksella.

Sodasta eniten kärsimään joutuneiden asema.

Sodasta eniten kärsimään joutuneet ovat oikeutetut odottamaan, että he saavat osakseen yhteiskunnan tukea. Invaliidit, sotaalesket ja -orvot sekä vähävarainen siirtoväki ovat tällöin asetettava etusijalle. Heidän ansio-, huolto-, maa- ja asuntokysymyksensä on tyydyttävällä tavalla järjestettävä vaikeuksien taakse vetäytymättä.

Rahan arvo ja palkat

Rahan arvo on turvattava. Inflatoorista kehitystä ei saa edistää satelipainoon turvautumalla, vaan valtion menot on pyrittävä peittämään etupäässä välittömällä verotuksella ja lainoilla. Tarpeen vaatiessa on noudatettava säälimättömyyden omaisuuden ja sotavoittojen lisäverotukseen.

Palkkojen yleiseen tarkistukseen on ryhdyttävä noudattaen täyden korvauksen periaatetta aluksi alimmin palkattujen työntekijäryhmien kohdalta.

Eduskuntavaalit ja äänioikeusikäraja.

Eduskuntavaalien toimeenpanemiseen on ryhdyttävä, ei kuitenkaan ennen kuin pääosa äänioikeutetuista rintamamiehistä on kotiutettu. Sosialidemokraattisen puolueen kauan ajama äänioikeusikärajan alentaminen 21 vuoteen on sitä ennen myöskin toteutettava.

Työväenliikkeen tehokkaan toiminnan edellytykset.

Jotta edessä olevat valtavat tehtävät rauhallisessa rakennustyössä voitaisiin menestyksellisesti suorittaa, on täysi poliittinen toimintavapaus taattava kaikille kansalaisille. Kaikki kansalaisvapauksia rajoittavat määräykset on myös nopeassa tehässä kumottava.

Työväestön ja työväenliikkeen kannalta olisi epäilemättä mitä suurin onnettomuus, jos sen riveissä ilmenisi hajaantumista nyt, kun olosuhteet enemmän kuin ehkä koskaan aikaisemmin vaatisivat keskitettyä joukkovoimaa. Sos.-dem. puolueen laisessa suuressa puolueessa tulee aina olemaan erilaisia mielipidesuuntauksia, mutta kaikilta on vaadittava, että ne vaikuttavat toimintaa hedelmöittävästi eikä sitä ehkäisevästi. Puolueen on pyrittävä aikaansaamaan luottamuksellinen henki ja puolueen sisäiset asiat järjestettävä niinkuin sen kansanvaltaisesti valitut elimet päättävät. Näissä merkeissä Puolueenvaltuusto kutsuu puolueen riveihin entistä taajemmin joukoin kaikkia kansalaisia, jotka hyväksyvät puolueen ohjelman ja lupaavat noudattaa sen sääntöjä ja puolue-elimien tekemiä päätöksiä.

EHDOTUS II

Monien ja raskaitten sotavuosien jälkeen olemme vihdoinkin saapuneet kauteen, jolloin kaivattu rauhantila on näkyvissä. Tosin taistelu jatkuu edelleen Pohjois-Suomessa olevia saksalaisia joukkoja vastaan vaatien uhreja ja ponnistuksia. Me voimme nyt kuitenkin ajatella rauhaa todellisuutena eikä vain epämääräisenä tulevaisuuden haavekuvana.

Suomen kansa on useimpien Euroopan kansojen tavoin joutunut täysin mitoin kokemaan, mitä sota merkitsee. Sosialidemokraattinen työväenliike on kaikkina aikoina ollut rauhanomaisen, rakentavan työn lipunkantaja. Se on antanut tukensa pyrkimyksille, jotka ovat tähänneet kansojen välisten ristiriitojen ratkaisemiseen muuta kuin sodan tietä. Tämä puolueen keskeinen aate on näiden vuosien kokemuksista saanut entistä suuremman painavuuden.

Suomen kansa ja varsinkin sen vähäväkinen väestö on sodan vuoksi joutunut paljon uhraamaan ja paljon menettämään. Meidän on kuitenkin muistettava, että monet muut maat ovat kärsineet ja tulevat kärsimään vielä paljon enemmän. Me olemme joka tapauksessa näiden myrskyisten vuosien halki onnistuneet säilyttämään vapautemme ja itsemääräämisoikeutemme, kansan tulevaisuuden perusedellytyksen ja pohjan. Näitä kalliisti maksettuja arvoja ei ole vaarannettava myöskään sodasta rauhaan siirryttäessä. Tämä edellyttää, ettei sisäiselle hajaannukselle ja rikkinäisyydelle ole annettava sijaa. Neuvostoliiton kanssa tehtyä välirauhansopimusta on kaikilta osiltaan tinkimättä noudatettava ja kaikin tavoin pyrittävä molemminpuolisten luottamuksellisten suhteiden aikaansaamiseen itäisen suurvallan samoin kuin muiden yhdistyneiden kansakuntien kanssa. Laajojen kansankerrosten elinedellytykset turvaaviin toimenpiteisiin on myöskin riittävän perinpohjaisesti ja ripeästi ryhdyttävä.

Työväestöä ja maan vähävaraista väestöä edustavana Sosialidemokraattisen Puolueen osalle lankeaa rauhan työhön palattaessa laajoja tehtäviä. Puolueen ohjelma tämän väestönosan oloja syvästi koskevissa kysymyksissä tullaan tarkemmin määrittelemään koolle kutsuttavassa puoluekokouksessa, mutta Puolueneuvosto haluaa jo tässä vaiheessa kiinnittää huomiota eräisiin nykytärkeisiin seikkoihin.

Talous- ja sosiaalipolitiikan tärkeysjärjestys.

Puolueneuvosto katsoo, että lähiaikojen taloudellisessa ja sosiaalisessa politiikassa on pidettävä lähtökohtana sitä, että jokaiselle kansalaiselle turvataan elinvälittämättömyydet. Erityisesti Puolueneuvosto painostaa sitä, että työtilaisuuksien järjestämisestä riittävässä laajuudessa ase- ja työpalveluksesta kotiutuville tarmokkaasti hoidetaan. Milloin kotiutetut eivät voi saada takaisin entisiä työpaikkojaan, on työtilaisuuksia järjestettävä kunkin omalta alalta tai läheltä sitä sekä myös omalta asuinseudulta. Tämä koskee niin ruumiillista kuin henkistäkin työtä. Kotiuttamisen ja ansiotyöhön pääsyn välinen aika on taloudellisesti turvattava. Myöskin sotatuotannon palveluksessa olevat työntekijät on ajan tullen nopeasti saatava sijoitetuiksi rauhanomaisille työaloille.

Niin kotiutuvien kuin muidenkin kannalta asuntokysymyksen järjestäminen vaatii ripeitä ja laajasuuntaisia toimenpiteitä. Asuntorakennustuotanto on kaikkia mahdollisuuksia käyttäen saatava vauhtiin.

Jos osoittautuu tarpeelliseksi, on eri tahoilla maata pantava käyntiin hyödyllisiä yleisiä töitä eikä niille ole annettava minkäänlaista varatyöleimaa. Riittävän elintarpeiden tuotannon turvaamiseksi on maatalous kohotettava sodanaikaisesta laskukaudesta.

Teollisuuden elvyttämiseksi ja sen poteman raaka-ainepulan lieventämiseksi vaaditaan valtiovallalta tarmokkaita toimenpiteitä. Tarpeen vaatiessa valtion on otettava hallintaansa teollisuus- ja liikelaitoksia. Valtion vaikutusta taloudelliseen elämään on muutenkin lisättävä ja yleensäkin on tarkoin kontrolloitava kaikenlaisia saalistusyrityksiä. Sodan aikana alhaiseksi painunutta elintasoa ja edessä olevia valtavia taloudellisia tehtäviä ajatellen on huolehdittava, etteivät yksityiset pääomanomistajat pääse hyötymään kansan hädän kustannuksella.

Sodasta eniten kärsimään joutuneiden asema.

Sodasta eniten kärsimään joutuneet ovat oikeutetut odottamaan, että he saavat osakseen yhteiskunnan tukea. Invaliidit, sotaalesket ja -orvot sekä vähävarainen siirtoväki on tällöin asetettava etusijalle. Heidän ansio-, huolto-, maa- ja asuntokysymyksensä on tyydyttävällä tavalla järjestettävä vaikeuksien taakse vetäytymättä.

Rahan arvo ja palkat.

Rahan arvo on turvattava. Inflatoorista kehitystä ei saa edistää setelipainoon turvautumalla, vaan valtion menot on pyrittävä peittämään etupäässä välittömällä verotuksella ja lainoilla. Tarpeen vaatiessa on ryhdyttävä säälimättömään omaisuuden ja sotavoittojen lisäverotukseen.

Palkkojen yleiseen tarkistukseen on ryhdyttävä noudattaen täyden korvauksen periaatetta, ~~aluksi alimmin palkattujen työntekijäryhmien kohdalta.~~
(Kermanin ehdotuksen toimitettiin)

Eduskuntavaalit ja äänioikeusikäraja.

Eduskuntavaalit on ensi tilassa toimeenpantava, ei kuitenkaan ennen kuin pääosa äänioikeutetuista rintamamiehistä on kotiutettu. Sosialidemokraattisen puolueen kauan ajama äänioikeusikärajan alentaminen 21 vuoteen on sitä ennen toteutettava.

Työväenliikkeen tehokkaan toiminnan edellytykset.

Jotta edessä olevat valtavat tehtävät rauhallisessa rakennustyössä voitaisiin menestyksellisesti suorittaa, on täysi poliittinen toimintavapaus taattava kaikille kansalaisille. Kaikki kansalaisvapauksia rajoittavat määräykset on myös nopeassa tahdissa kumottava.

Työväestön ja työväenliikkeen kannalta olisi epäilemättä mitä suurin onnettomuus, jos sen riveissä ilmenisi hajaantumista nyt, kun olosuhteet enemmän kuin ehkä koskaan aikaisemmin vaatisivat keskitettyä joukkovoimaa. Sos.-dem. puolueen laisessa suuressa puolueessa tulee aina olemaan erilaisia mielipidesuuntauksia, mutta kaikilta on vaadittava, että ne vaikuttavat toimintaa hedelmöittävästi eikä sitä ehkäisevästi. Äskettäin päättynyt sota Neuvostoliiton kanssa ja sen suhteen mahdollisesti eroavat mielipiteet eivät missään tapauksessa saisi jäädä vedenjakajaksi sosialidemokraatti-

sesti ajattelevien kesken, kun taistelua työväenluokan oikeuksien puolesta nyt ryhdytään jatkamaan syvästi vakuuttuneina rauhan säilyttämisen välttämättömyydestä. Keskinäinen syyttely on jätettävä ja henkilökohtaiset näkökohdat syrjäytettävä. Luottamuksellinen henki on aikaansaattava ja puolueen sisäiset asiat järjestettävä niinkuin sen kansanvaltaisesti valitut elimet päättävät.

Puolueneuvosto katsoo, että kaikki Sosialidemokraattisen puolueen hajoittamispyrkimykset muodostavat mitä vakavimman vaaran työväestön ja yleensä vähävaraisen väestön etujen ja oikeuksien ajamiselle tulevaisuudessa. Samalla se kutsuu puolueen riveihin entistä taajemmin joukoin kaikkia kansalaisia, jotka hyväksyvät puolueen ohjelman ja lupaavat noudattaa sen sääntöjä ja puolue-elimien tekemiä päätöksiä.

- - -

21/10 1944.

KEDON LAUSUNTO SOS.-DEM. PUOLUENEUVOSTON

KOKOUKSESSA 22/10 -44

K e t o: Asia on kai niin, puoluesihteerä, että nämä ponnet on ajateltu hyväksyttäväksi tämän keskustelun yhteydessä. Niistä voi siis juuri tässä yhteydessä puhua. Minä tahtoisin kajota siihen, että miksi tässä ehdotus N: 1:ssä on puhuttu Suomen työväenliikkeen suhtautumisesta suurvaltasotaan, josta me nyt äsken tehdyllä rauhansopimuksella olemme sopimuksellisesti irtsaantuneet, mutta jossa vielä siltä osalta olemme mukana kuin me tämän välirauhasopimuksen määräyksiä toteutamme yrittämällä seksalaisia pohjois-Suomessa internoida. Minä olen sitä mieltä, että toveri Vuoren alustus sisälsi eräitä näkökohtia, jotka olisivat olleet aivan välttämättömiä puoluepuolesta ottaa huomioon sen tehdessä äsken tehtyä päätöstään. Äskenäinen päätös näet ymmärtääkseni vaikuttaa niihin asioihin, jotka toveri Vuori lausui ulkopoliittisestakin suhtautumisestamme. Hän mainitsi, että hallituksemme joutuu olemaan suhteessa ensinnäkin venäläis-englantilaiseen kontrollikomissioon ja koettamaan ottaa huomioon sen esittämät vaatimukset. Ja edelleen hän lausui, että meidän tulee ulkopoliitikassamme pyrkiä siihen, että voisimme suhteemme Neuvostoliittoon järjestää mahdollisimman luottamukselliseksi. Minä tahtoisin sanoa, että näihinkin seikkoihin vaikuttaa se päätös, joka äsken tehtiin ja siihen vaikuttaa myöskin se seikka, miten puolueemme suhtautuu siihen politiikkaan, jota puolueen viralliselta taholta, ts. puolueen eduskuntaryhmän taholta on noudatettu. Kysymys siitä, millä tavalla me pääsemme luottamuksellisiin suhteisiin kontrollikomissioon ja siten luottamuksellisiin suhteisiin Neuvostoliiton kanssa oman puolueemme keskuudessa, se riippuu minun ymmärtääkseni hyvin huomattavalta osalta siitä, kutka henkilöt Suomen työväenluokan johdossa tulevat tästä lähtien olemaan. Minä omasta puolestani olen sitä mieltä, että äsken tehty päätös vaikutti myöskin siihen, kutka henkilöt tulevat tätä Vuoren mainitsemaa politiikkaa harjoittamaan, ja se seikka vaikuttaa myöskin siihen, miten me tässä politiikassamme onnistumme.

Mitä tähän julistukseen tulee, niin sehän on kummankin julis-

tuksen kohdalta samanlainen varsinaiselta ytimeltään, joka koskee talouspoliittista ohjelmaa, mikä alkaa sivulla 2. Mutta niinkuin sanottu, poliittiselta osaltaan se eroaa toisistaan. Puoluetoimikunnan enemmistön kanta, joka esiintyy tässä numero 1:ssä, lähtee siitä, että puolueen on nykyisissä vaikeuksissa selvittävä jossain määrin sillä maltillisella ja siis räikeitä syytöksiä välttävällä tavalla, mikä ymmärtääkseni tässä numero 1:ssä on tapahtunut. Se koskettelee kuitenkin puolueen suhtautumista nyt päättäneeseen sotaan ja lausuu siitä sellaisen käsityksen, että puolueenuevosto ei hyväksy kaikkea sitä, mitä tähän sotaan suhtautumisessa on puolueen erinäisten johtohenkilöiden taholta tapahtunut ja että se johtopäätöksensä tästä väärsästä suhtautumisesta kehoittaa näitä puolueen johtohenkilöitä toistaiseksi vetäytymään luottamustoimistansa. Minä tahtoisin tämän käsityksen perusteluksi viitata toveri Vuoren alustukseen ja sanoa, että minun käsitykseni mukaan me emme pääse luottamuksellisiin suhteisiin venäläisten kanssa, jos me emme tätä tällaista toimenpidettä omassa puolueessamme suorita. Poliittinen välttämättömyys on ymmärtääkseni tämä ja tämä poliittinen välttämättömyys on niin suuri meidän maamme vastaisen politiikan menestyksellisen noudattamisen vuoksi, että juuri tästä syystä tähän tällaiseen kehoitukseen, mikä tässä ehdotus 1:ssä on tapahtunut, olisi mentävä. Ilman tällaista kehoitusta me emme varmastikaan kykene niistä poliittisista tehtäviä suorittamaan, joita nykyinen aika on meidän puolueellemme asettaa.

Tässä kehoituksessa ei ole mainittu nimiäkään, sillä nimet eivät kuulu tällaiseen julkiseen paperiin, mutta on ollut keskustelua siitä, minkätapaista henkilöitä tarkoitetaan. Minä en luule tekeväni mitään hävyttömyyttä, jos mainitsen rehelliseen tapaan, jota minä olen viime vuosien politiikassa koettanut noudattaa, että käsitykseni mukaan sellaisten puoluetovereiden kuin Tannerin, Hakkilan ja Salovaaran olisi juuri maan edun kannalta ja puolueen vastaisen menestyksellisen ulkopoliitiikan kannalta toistaiseksi vetäydyttävä puolueen luottamustoimista. Näillä näkökohdilla perustelen tätä vaatimusta ja sanon, että tästä syystä on puoluetoimikunnan enemmistö ottanut tämän kohdan alustukseen. Mutta tietysti tällä kohdalla on myöskin sisäpoliittisia perusteluja, joihin toveri Vuori myöskin viittasi. Meidän olisi koetettava saada puolueemme mahdollisimman yhtenä-

seksi sosialistiseksi työväenpuolueksi - paitsi kommunisteja, joilla on oma puolueensa - joka voisi käsittää ne sosialistiset ryhmät, jotka tässä maassa vielä ovat ja jotka nyt tällä hetkellä ovat puolueen ulkopuolella. Näihin sosialistisiin aineksiin kuuluu tietysti ennenkaikkea ns. kuutoset, joista olisi ne, jotka eivät haluaisi mennä kommunistien mukaan, otettava tähän puolueeseen. Sen lisäksi on maassa joukko sellaisia sosialisteja, jotka aikaisemmin ovat todennäköisesti kuuluneet sosialistiseen työväenpuolueeseen, mutta jotka eivät olleet silloinkaan sellaisia kommunisteja, jotka olisivat noudattaneet kaikkia Venäjältä tulleita määräyksiä, mutta jotka syystä tai toisesta tahtovat ajaa jyrkempää luokkataistelupolitiikkaa kuin sos.-dem. puolue. Näitä tällaisia aineksia, jotka sitten, niinkuin muistatte, alkoivat hoiperrella, on vielä melkoinen joukko ja niillä aineksillahan oli joukoissa melkoinen kannatus. Jos meilimme saada puolueemme vaalitaistelussa menestymään, niin ettei se jää ehkä kärryjen alle, niin olisi otettava huomioon näiden joukkojen tunteet.

Minä en ryhdy sanomaan, onko kaikessa siinä syyttelyssä, mikä heidän taholtaan tuli, onko siinä perää ja onko se joka kohdassaan ollut oikein, mutta tahtoisin sanoa, että tuossa tunnepohjassa on kuitenkin sellainen tekijä, joka olisi meidän otettava huomioon. Me olemme joka tapauksessa tehneet itsemme syypäiksi siihen, että olemme läheneet yhteistoimintaan, vaikkakin rajoitettuja päämääriä tavoitellen, kansallissosialistisen Saksan kanssa, tuon valtion kanssa, joka tässä maailmansodassa joutuu häviölle ja joka kansa joutuu kaikkien maailman kansojen vihaamaksi ja halveksimaksi. Me joudumme tässä asiassa omien joukkojemme silmissä kärsimään, jos emme suorita jotain sentapaista lievää leikkausta, josta mainitsin. Kysymyshän on tällä kertaa vain luottamustoimista toistaiseksi vetäytymisestä. Tältäkin kannalta minusta olisi puolueenvoston välttämätöntä ottaa tähän ohjelmaan ko:n tapainen kohta, ja tämän vuoksi on siis puoluetoimikunnan enemmistö tämän ehdotuksensa tehnyt.

Lätle n: 5.

Pekhalan kirjallinen
lausunto, jota hän useita
pyynnöistä huolimatta ei
ole antanut postikirjien
litteksi.

P. J. J. J. J.

:VÄINÖ TANNERIN LAUSUNTO SOS.-DEM. PUOLUENEUVOSTON
KOKOUKSESSA 22/10 1944.

Hyvät toverit! Ilmoitan heti alkuun, etten aio pitää mitään puolustuspuhetta sen laajan puheenvuoron johdosta, minkä Pekkala täällä antoi. Se vaatisi aivan dokumentaarisen selvityksen moneen kohtaan ja siihen en ole voinut millään tavalla varustautua.

Toveri Vuori esitti aika onnistuneen yleisleikkauksen siitä kehityksestä, joka viime kuukausien aikana on tapahtunut. Sen johdosta voisi esittää enintään muutamia reunahuomautuksia, mutta en aio siihenkään ryhtyä. Sitävastoin tekisi mieleni puhua enemmän meidän sisäisistä asioistamme jättäen yleiset tapahtumat sivuun. Ne ovatkin tulleet jo verrattain perusteellisesti selitetyiksi.

Näistä meidän sisäisistä asioistamme on viime viikkoina esiintynyt runsaasti mielipiteenilmauksia ja ennenkaikkea on täällä Helsingissä täydellinen käymistila. Täällä pidetään kokouksia ja annetaan julkilausemia, niin että niistä on muodostumassa todellinen inflatio. Kaikille näille on yhteistä, että niissä väitetään viimeaikaisessa politiikassa tehdyn virheitä ja erehdyksiä. Niistä Pekkalanakin mainitsi lukien puheen, jonka hän on ennenkin esittänyt. Tällainen syyttely on tullut aivan muotiasiaksi ja se lienee jossakin määrin ymmärrettävissäkin.

Tietysti politiikassa tehdään aina virheitä ja varsinkin niitä tehdään sellaisina levottomina aikoina, joita nyt olemme eläneet viisi vuotta. Myöskin Suomen politiikassa Neuvostoliittoa kohtaan on tällaisia virheitä todettavissa. Meillähän on annettu kaikenlaisia neulanpistoksia, jotka eivät olleet omiaan ainakaan suhteita parantamaan. Mutta voidaan kysyä, olisiko tällaisten neulanpistosten poisjääminen voinut pelastaa meitä sodasta. Luulisin voivani vastata, että sellaisessa maailmanmyllerryksessä, jossa olemme eläneet, Suomi olisi joka tapauksessa kiertynyt sotaan niin kuin kaikki muutkin Euroopan valtiot ovat kiertyneet. Kun luullaan, että tehtyjen erehdysten ja virheiden syytä on se, että olemme joutuneet sotaan niin luulisin voivani hyvällä syyllä väittää, että tässä esiintyy jonkinlainen historiallisesti väärä näkemys asiain kulusta. Jonkinlainen pieni kertauskurssi on ehkä näinollen tarpeen. Pyydän senvuoksi muutamien yleispiirteiden kuvata, kuinka Suomen asiat itsenäisyyden aikana ovat tulleet hoidetuksi.

Meidän politiikkamme itsenäisyyden aikana on perustunut siihen, että Euroopan suurvaltain välillä säilyisi samanlainen tasapainotila, jommoiseksi se muodostui edellisen maailmansodan ja varsinkin Versaillesin rauhan jälkeen. Varsinkin perustui politiikkamme siihen, että kahden meille tärkeimmän suurvallan, Neuvostoliiton ja Saksan välillä tulisi pysyvästi olemaan vastakohtia, jotka estäisivät näitä löytämästä toisiaan. Tämän vastakohdan avulla Suomen itsenäisyys saavutettiin. Se saavutettiin sen kautta, että Saksa edellisessä maailmansodassa löi Venäjän. Venäjä oli heikennyttyään pakotettu tunnustamaan Suomen itsenäisyyden ja tekemään kanssamme edullisen Tarton rauhan. Meillä ei tämän vuoksi ollut tarpeellista eikä edes viisastakaan nojautua kumpaankaan näistä suurvalloista. Koettelimme senvuoksi pysytellä niistä erossa.

Tämä meidän politiikkamme pohja putosi kuitenkin pois kesällä 1939, kun Neuvostoliitto ja Saksa 23. päivänä elokuuta tekivät tunnetun ystävyyssopimuksensa. Silloin meillä jo aavistettiin pahinta. Arvioitiin, että olot sen johdosta olivat perusteellisesti muuttuneet ja että Suomen asema ei ole enää yhtä turvattu kuin ennen oli ollut. Sehän jätti Neuvostoliitolle täysin vapaat kädet toimia omilla rajaseuduillaan. Tämä aavistus ei ollutkaan väärä. Me saimme vastaanottaa hyökkäyksen marraskuussa 1939. Tätä sotaa käytiin niin kauan kuin jaksettiin ja siirryttiin sitten Moskovan ensimmäisen rauhan jälkeen jonkinlaiseen välirauhan tilaan. Ne, jotka muistavat senaikaisia oloja ja tämän rauhan jälkeä pidettyä puolue-neuvoston kokousta, muistavat, että maassa silloin vallitsi mitä suurin katkeruus ja viha Saksaa vastaan, jonka syyksi yksinomaan katsottiin, että Suomi oli joutunut niin onnettomaan asemaan. Meillä vallitsi myöskin silloin aivan yksimielinen käsitys siitä, että suhteet Neuvostoliittoon oli koetettava saada hyviksi ja luottamuksellisiksi ja että asemaamme olisi sitä tietä parannettava. Vallitsi siis aivan sama käistys, mikä nykyäänkin on leviämässä. Meille ei tähän kuitenkaan annettu tilaisuutta. Neuvostoliiton politiikka koko vuoden 1940 ja alkuvuoden 1941 oli Suomea kohtaan semmoinen, että se vei meiltä kaikki hyvät luulot ja aikaisemmat toiveet hyvien suhteiden aikaansaamisesta. Voi sanoa, että Neuvostoliitto suorastaan työnsi meitä hakemaan tukea ja turvaa Saksasta ja tavallaan siten Saksan syliin.

Kun syksyllä 1940 Saksan taholta ehdotettiin, että he saisivat Suomen kautta kuljettaa joukkoja Pohjois-Norjassa olevalle rintamalleen, suostuttiin tähän Suomen hallituksen puolesta. Minä en ollut silloin hallituksessa. Pyydän mainita siitä erityisesti. (Pekkala: Se ei ollut hallituksessa esillä ollenkaan). Joka tapauksessa se silloin hoidettiin ja hallituksen jäsenet vastaavat siitä. Jos joku on vastuuseen pantava niin kai se on hallitus. Joka tapauksessa tähän suostuttiin, eikä maassa sen johdosta mitään tyytymättömyyttä ilmaantunut. Mehän muistamme, miksenkä tämä otettiin vastaan, tavallaan tyydytyksellä, jonkinlaisena vastapainona sille kauttakuljetukselle, jota Neuvostoliitto harjoitti Leningradista Hankoon. Eikä tämä niin merkillinen juttu ollutkaan ottamalla huomioon esim. sen, että Ruotsi jo sitä ennen oli suostunut samantaiseen kauttakuljetukseen Norjaan. Sinne meni sekä aseita että miehiä. (Pekkala: Ne jäivät tänne.) Vain pieni ryhmä, joka hoiti tätä transportia. Ruotsin kautta tätä kauttakuljetusta oli hoidettu paljon suuremmassa mitakaavassa. Olen nähnyt numeroita, joista näkyy, että se oli noin 20 kertaa suurempi.

Tällainen oli olotila silloin, kun kesällä 1941 sota Saksan ja Neuvostoliiton välillä alkoi. Pyydän edelleen huomautta, että minä en silloinkaan ollut hallituksessa ja minulla ei ollut mitään tietoa tämän sodan alkamisesta. Mitä Pekkala äsken puhui siinä suhteessa on hänen omia otaksumiaan. (Pekkala: Sitten eivät ole puhuneet totta.) Kutka? (Pekkala: Ryti ja Rangell.) Eivät ole voineet semmoista puhuakaan.

Kun sota näiden kahden suurvallan välillä alkoi, niin luulen, että tässä maassa olisi ollut jokseenkin toivotonta välttää Suomea liittymästä omalta osaltaan sotaan mukaan. Niin suuri katkeruus meillä oli Neuvosto-

liittoa kohtaan ja niin suuri oli halu saada takaisin jo menetetyt alueet, että jos ei hallituksen taholta olisi tällaiseen sotaan menty, niin arvattavasti sisäinen painostus olisi siihen pakottanut. (Välihuuto: Ei työväestön taholta.) Se on oikein. Meillä oli kokous ennen sodan alkua ja me varoitimme. Toivoimme, että voisimme säilyä sodan ulkopuolella. Mutta kun Neuvostoliitto oli aloittanut pommituksensa, ei eduskunnassa yksikään ääni noussut vastustamaan toteamusta, että sotatila oli alkanut. Tällä tavalla me siis jouduimme sotaan. Ja niin kauan kuin meillä oli menestystä, olivat kaikki tyytyväisiä. Mitään soraääniä ei alkuaikoina kuulunut. Varsinkin kun semmoinen tärkeä kaupunki kuin Viipuri saatiin joukkojemme käsiin, oli riemu maassa tavaton. Katsottiin, että suuri saavutus oli saavutettu. Minä olen aina ollut sitä mieltä, että meno vanhain rajojemme ylitse ja Itä-Karjalan miehittäminen oli suuri erehdys, ja myöhemmät tapahtumat ovat tätä käsitystä vahvistaneet. Sosialidemokraattien tahollahan sitä ei missään oloissa kannatettu eikä puollettu. Poikkeuksiakin kyllä löytyi. Mm. eräät sen julkilausuman allekirjoittajat, joka eilen julkaistiin, olivat kovin riemuissaan Itä-Karjalan Suomeen liittämisestä pitämällä siitä vielä eduskunnassa puheita.

Tämmöinen oli mieliala niin kauan kuin menestystä riitti. Mutta kun Saksan tappio alkoi hämmöittää valmistauduttiin Sos.-dem. puolueessa levittämään käsitystä, että meidän on irtauduttava sodasta. Tämä todettiin useissa eri yhteyksissä. Jo verrattain aikaisessa vaiheessa sodan alkuaikoina sanoimme, että tämä sota on meidän kohdaltamme erillinen sota ja että meillä on oikeus siitä irtautua sopivalla hetkellä. Tämä irtautuminen tehtiinkin mielestäni sopivalla hetkellä. Se on nyt tapahtunut. Me olemme, sikäli kuin Neuvostoliiton sodasta on kysymys, väli rauhan kautta siitä irtautuneet. Ehdot ovat olleet kaiken aikaa samat. (Keto: Maaliskuussa emme olisi menettäneet vielä Porkkalaakaan). Voin tuohon vastata suoralta kädeltä, että tuo otaksuma on väärä. Se tarjous, jonka Neuvostoliitto silloin teki, oli hyvin epämääräinen.

Joka tapauksessa voimme todeta, että Suomi ei ole omaa sotaansa hävinnyt. Suomen armeija on viimeiseen saakka ollut paikallaan. Sensijaan olot muilla rintamilla, Saksan menetykset muualla ovat aikaansaaneet sen, että meidän oli irtauduttava sodasta ja tehtävä rauha. Mutta tämmöistähän ei kukaan v. 1941 voinut edellyttää ja siitähän johtui, että yleinen mielipide alkuaikoina piti sotaa verrattain populäärinä. Sota ei kuitenkaan ole käynyt meidän toiveidemme mukaan. Olemme nyt saaneet vastaanottaa erittäin raskaan rauhan. Jos lopputulos olisi ollut hyvä, jos olisimme saaneet pitää Karjalan tarvitsematta ottaa muitakaan raskaita ehtoja kannettavaksemme, luulisin, että kaikki olisivat tyytyväisiä.

Yleensä, kun jossakin asiassa käy huonosti, löytyy aina arvostelijoita, jotka haluavat esiintyä viisaina ja jälkeempäin esittää asioita toisessa valossa ja esittää, millä tavalla he olisivat asiat aikanaan hoitaneet. Hyvin kuvaavaa tässä on se menettely, mikä useissa maissa maissa tämän sodan yhteydessä on tapahtunut. Viittaan esim. Ranskan oloihin. Kun Ranska hävisi sodan v. 1940, pani Vichyn hallitus toimeen ns. Riminin oikeudenkäynnin sotilaspiirejä ja entisiä politikkoja vastaan. Nyt kun Ranskassa on palautettu maan itsenäisyys, pannaan Vichyn halli-

tusta vastaan samanlainen oikeudenkäynti. Tämä osoittaa, mitenkä muuttuneet poliittiset ja sotilaalliset olot muuttavat myös oikeuskäsityksiä. Pitääkö meidän nyt kulkea samanlaisia jälkiä ja saada aikaan levottomuutta, mikä maassa sen johdosta syntyy. Semmoisen mielialan herättäminen on helppo tehtävä kaiken sen tyytymättömyyden jälkeen, minkä tapahtumat ja varsinkin välirauhan ehdot ovat maassa nostattaneet ja varsinkin kun syyttäjillä on vielä tukenaan vieras valta. Tällöistä syyttelyä on meillä pitänyt esillä ns. oppositio.

Mikä on tämä oppositio? Se on hyvin heterogeeninen, hajanainen ryhmä. Sitä johtavat oikeastaan maan ruotsalaiset ainekset. Myöskin sos.-dem. puolueessa olevat ruotsalaiset kansanedustajat ovat siinä mukana. Suomalaisista sosialidemokraateista on pieni osa mukana ja lisäksi pari maalaisliittolaista. Se on siis hyvin erilaisista aineksista kokoonpantu. Sen on vaikea yhtyä mistään muusta kuin syyttelystä entisiä kuormankantajia vastaan. Tällöisiä syytöksiä onkin esitetty.

Ensinnäkin on tahdottu väittää, että se hallitussuunta, joka sodan eri vaiheissa on joutunut kuormaa kantamaan, olisi esiintynyt jonkinlaisesta natsismin ystävällisyyden halusta. Se on tietysti täydellinen erehdys. Mehän olemme kaiken aikaa virallisestikin puhuneet siitä, että meidän sotamme on erillinen sota. Sillä ei ole ollut mitään tekemistä Saksan intressien kanssa. Me emme ole koskaan puhuneet, että haluaisimme Saksaa jotenkin auttaa. Vielä vähemmän natsilaisuutta. Ei ainakaan sos.-dem. piireissä ole ollut havaittavissa ainoatakaan tapausta, jossa voitaisiin tällöistä syytöistä pitää oikeana.

Toinen syytös koskee jo täälläkin usein mainittua kysymystä siitä, että Suomi yleensä liittyi tähän sotaan mukaan. Niinkuin jo edellä mainitsin, niin minun nähdäkseni Suomella ei ollut mahdollisuutta pysytellä tästä sodasta erossa. Jos olisimme yrittäneet pysyä puolueettomina, niin on varmaa, että Saksa olisi hyökännyt tänne. Sehän ei ole jättänyt käyttämättä ainoatakaan Neuvostoliiton rajoilla olevaa maata hyökkäyskohteenaan. Jos se taas olisi tänne hyökännyt, niin olen varma siitä, että se sota olisi ollut paljon kauheampi ja raskaampi kestää kuin mitä nyt olemme kestäneet.

Kolmanneksi syytetään siitä, että rauhaa viivytettiin, että sitä ei tehty aikanaan. Siihen kysymykseen kajosi mm. Pekkala äsken, viitaten niihin useihin yrityksiin, joita länsivaltain ja varsinkin Yhdysvaltain taholta Suomelle esitettiin sodasta irtautumiseksi. Minä olen luullakseni jokaisen tällaisen tapauksen käsittelyssä ollut mukana, ja sen tietämyksen nojalla, mikä minulla niistä on, voin sanoa, että sikäli kuin niitä tutkittiin, ei niissä lopulta ollut mitään, mihin olisi voinut tarttua. Että semmoisia aloitteita tehtiin, on hyvin ymmärrettävää, koska Länsivaltain intressissä oli koettaa irroittaa Saksan rinnalta pois niin monta valtakuntaa kuin suinkin mahdollista. Mutta milloinkaan ei Englanti eikä Yhdysvallat voinut esittää sellaista lujaa perustaa, joiden nojalla neuvotte-luja olisi voitu käydä, eikä voitu saada varmuutta siitä, oliko näiden aloitteiden takana myös Neuvostoliitto ja olisiko se edes halukas neuvotteluihin. Joka tapauksessa ne aloitteet tehtiin sellaisina aikoina, jolloin meillä ei vielä ollut mahdollisuutta irtautua sodasta. Pekkala jo

äskän mainitsi ne molemmat syyt, jotka siinä aivan ratkaisevasti vaikuttivat. Ei kotimainen mieliala olisi voinut sulattaa sitä, että rauhaan nostettiin sillä pohjalla, että Viipurin lääni olisi menetetty. Ei myöskään voitu kuvitella, että silloisissa oloissamme olisimme voineet hoitaa pois saksalaiset joukot maastamme. Minusta pitäisi kiihkeimmänkin syyttelijän nykyolojen valossa ymmärtää, mitenkä vaikea kysymys saksalaisten poissaaminen maasta oli. Vielä nytkin saamme käydä sotaa pohjoisessa, mikä ei ole mitään leikkisotaa ja missä kokonainen maakunta hävitetään. Jos me vielä niinkin myöhään kuin tämän vuoden maaliskuussa, jolloin rauhasta viimeksi keskusteltiin, olisimme rauhan tehneet, niin luulen, että koko muukin Suomi olisi joutunut saman kohtalon alaiseksi. Kun tämä oppositio kuitenkin syyttää muita siitä, että ne ovat rauhaa viivytäneet, niin se tekee itselleen keppihevosen asiasta, josta itseasiassa koko maa, ainakin sos.-dem. puolue on ollut yhtä mieltä. Kaikkihan halusivat päästä rauhaan. Vain ajankohdasta ja ehdoista oltiin eri mieltä. Eikä ainakaan suurin osa kansasta olisi voinut tyytyä semmoisiin ehtoihin kuin kulloinkin tarjottiin. Eihän rauhaa voi tehdä, ennenkuin asia on tullut kypsäksi ja se kypsyy vasta myöhemmin.

Eräs pienempi sivusyytös on myöskin esitetty. Siitä mainitsi Vuori täällä, vaikka ei syytöksen muodossa. Meillähän moitittiin siitäkin, että sosialidemokraatit jäivät hallitukseen Ribbentropin kanssa tehdyn sopimuksen jälkeen. Mentiinpä eräissä piireissä ja varsinkin Ruotsin lehdissä niin pitkälle, että hallitukseen jääneitä sosialidemokraatteja nimitettiin suorastaan quislingeiksi. Onneksi tämä asia eduskuntaryhmässä ratkaistiin siihen suuntaan kuin ratkaistiin kehoittamalla hallituksen jäseniä jäämään paikoilleen. Vain siten voitiin myöhemmin saada aikaan ne suuret muutokset presidentin paikassa ja hallituksessa, joiden kautta Ribbentrop-sopimus voitiin tehdä olemattomaksi ja päästä eteenpäin rauhan tiellä.

Puolueessa on nyt jo yli vuoden ajan riideltty rauhasta ja sen tekemisen ajankohdasta. Että tällainen rauha lopulta aikaansaatiin, ei ollut lainkaan opposition ansiota. Se jäi kokonaan toisten hoidettavaksi. Tahdoisin väittää tässäkin tilaisuudessa, että hallituksessa olevat sos.-dem. jäsenet sen lopulta saivat aikaan ja pakottivat vastaan hangoittelevat ainekset sen lopulta ottamaan vastaan. Se täytyi hoitaa, niinkuin tällaisia asioita tavallisesti hoidetaan, niin että se tuli eduskunnallekin suurena yllätyksenä, jolloin sitä vastaan ei voinut enää mitään tehdä. Tämä kysymys rauhan tekemisestä on nyt kuitenkin sivuutettu. Meillähän on ainakin paperilla rauha ja kaikki ovat siitä yksimielisiä, että tämä rauhansopimus on myöskin pidettävä ja viimeistä pilkkua ja pistettä myöten toteutettava. Tämä kysymys ei sen vuoksi kelpaa enää miksikään vedenjakajaksi puolueen keskuudessa, mutta riita näkyy kuitenkin edelleen jatkuvan ja sitä riittää varsinkin meidän sos.-dem. puolueessa. Ja tähän riitaan näyttää kiinnittävän varsin suurta huomiota ei vain meillä porvarillisten puolueiden keskuudessa, vaan myös ulkomaillakin. Se on muodostunut tärkeäksi kysymykseksi maamme koko tulevaan politiikkaan nähden.

Mikä nyt eroittaa eri ainekset sos.-dem. puolueessa? Mitä meidän opposition nyt tahtoo? Olen siitä koettanut saada selvää, vieläpä keskustellutkin joiltakuilta oppositioon kuuluvilta henkilöiltä, mitkä kysy-

mykset meitä toisistamme erottavat ja eikö niihin nähden olisi mahdollisuutta löytää yhteistä pohjaa. Näistä erottavista kysymyksistä ei kuitenkaan näytä saatavan täyttä selvää. Opposition jäsenet eivät yleensä antaudu niistä keskustelemaan. Täytyy senvuoksi vetää johtopäätöksiä heidän taholtaan annetuista julkilausumista ja puheista ja ehkä parhaiten siitä, mitä heidän taholtaan toimitetaan Ruotsin lehtiin. Sieltä käsin hän opposition mielialoja on parhaiten voitu seurata.

Jos tämän nojalla koettaa saada itselleen jonkin kivan siitä, mitä tämä oppositio nyt tahtoo, niin olen mielestäni saanut siitä muutamia kohtia selville. Ensimmäinen ja ehkä voimakkain vaatimus on se, että puolueen pohjaa olisi nyt laajennettava ja puolueesta tehtävä suuri työväenpuolue. Sehän on tietysti ainakin teoriassa erittäin hyvä ja oikea ajatus, kun vain tietäisi, millä tavalla se on toteutettava ja ketä siihen silloin tarkoitetaan mukaan tulevaksi. Lähinnä on kai tällöin kysymys ns. kuutosista ja heidän mahdollisista kannattajistaan, joiden lukumäärästä ei kellään voi olla mitään käsitystä. On myöskin viitattu siihen, että myöskin osa kommunisteista olisi saatavissa mukaan, eli niinkuin eräässä puoluetoimikunnan kokouksessa ilmoitettiin, olisi raja vedettävä aina Eino Pekkalan myöten. Mielestäni voisi kommunistit kuitenkin kylmästi jättää syrjään. Siltä taholtahan ei mitään lisävoimia ole saatavissa varsinkaan sen jälkeen kun he ovat päättäneet perustaa oman puolueensa. Mitä taas kuutosiin tulee, niin syynä heidän eroittamiseensa puolueesta oli aikanaan heidän erittäin räikeä toimintansa puoluetoiminnan hajoittamiseksi. Siihen kyllästyttiin näissä puolueeneuvostonkin kokouksissa. Lopulta annettiin heille varoitus ja valtuudet puoluetoimikunnalle erottaa heidät, elleivät he tee parannusta. Jos en väärin muista, niin tästä kysymyksestä ei ollut minkäänlaista erimielisyyttä. (Pekkala: Kyllä) En ole varma, mutta muistini mukaan ei ollut. Se seikka, että kuutoset aikanaan on erotettu puolueesta, ei minun käsittääkseni millään tavalla estä sitä, että tuo päätös voidaan purkaa ja heidät ottaa takaisin, mutta vain visseillä edellytyksillä. Eihän ole oikein, että me puolueena, joka on heittänyt heidät ulos, makeilemme heille ja kuuntelemme heidän vaatimuksiaan. Heidän asiansa on kääntyä puolueen puoleen ja tiedustella, kelpaavatko he takaisin. Sen jälkeen voidaan asiasta neuvotella, alistuvatko he puolueohjelmaan, hyväksyvätkö he puolueen menettelytavat ja puoluekokousten päätökset. Näin minun käsittääkseni kysymystä kuutosista on käsiteltävä eikä julkilausumilla eikä muilla sellaisilla toimenpiteillä. - Mutta tällä kysymyksellä pohjan laajentamisesta, joka siis on yhtenä tärkeänä oppositiokohtana, on omat vaaransakin. Me olemme pariin otteeseen aikaisemminkin nähneet, mitä vaaroja siitä voi seurata. Me näimme v. 1917, kun Venäjän vallankumouksen jälkeen täälläkin oli hyvin vallankumouksellinen mieliala, miten uudet puolueeseen ryntäävät ainekset määräsivät puolueen menettelytavat ja johtivat lopulta kansalaissotaan. Kansalaissodan jälkeen meillä oli esillä sama probleemi. Silloinkin rynnättiin puolueeseen, mutta v. 1919 saatiin onneksi aikaan sellainen leikkaus, että kommunistit silloin joutuivat puolueesta eroamaan. Jolleivat ne olisi eronneet, niin kyllä meidän politiikkamme 1920-luvulla olisimennyt aivan vinoon. Voikin kysyä, mikä on edullisempaa puolueelle, sekö, että se on laaja, riittävä ja hajanainen, vai sekö että se on kohtuulliset mitat täyttävä, yhtenäinen,